

Casestudie **Dubai**

- fortællinger om en globaliseret bystat

Intro: globalisering og den arabiske bystat

De arabiske olieøkonomier, som blev trukket op af den konstant stigende energiefterspørgsel i efterkrigstidens industrielle slutspurt, har været dynamo for en urbanisering, der set i forhold til strukturudviklingen i den vestlige verden nærmest er foregået i omvendt rækkefølge. I lande som Kuwait, Qatar, Bahrain og De forenede Arabiske Emirater blev industrialiseringen først introduceret efter velstandsekspllosionen i efterkrigstiden, som en form for strategisk konsolidering af olieindtægterne. Den veritable strukturimport af ambitiøse havneprojekter, nøglefærdige tungindustrier og den omfattende infrastrukturelle byggemodning af ørkenen, som blev igangsat i de rige stater på den arabiske halvø, begyndte stort set samtidig med, at den post-industrielle restrukturering satte ind i den vestlige verden. Allerede et par årtier efter at reinvesteringen af råstofreserven fik oliestaterne til at udvikle byer i 'western style', begyndte drivkraften i den økonomiske dynamik at ændre kurs og dermed udfordre konsolideringsprogrammet på to vitale punkter. For det første er det ikke længere industrialiseringen men opbygningen af netværkssamfundet, der globalt set trækker den økonomiske vækst, for det andet er den nye og altafgørende ressource, som den spanske amerikanske sociolog Manuel Castells har bemærket, ikke længere ubegrænsede mængder energi men i høj grad også information.¹⁶⁰ Men i modsætning til situationen i Amerika og Vesteuropa, hvor omstruktureringen af byernes industrielle vækstlag begyndte at skabe store utidssvarende produktionsområder i bylandskabet og en ny historisk zone af uddøende bygningskultur med en identitetsmæssig forvandling af byerne til følge, stod flere af de nyudviklede oliestater på den arabiske halvø med et modsat problem. Et højmoderne og veludbygget infrastrukturelt netværk i en kulturel ørken som langt fra havde nået sit programatiske mætningspunkt.¹⁶¹ De mindre statsdannelser, der er skudt op omkring frihandelsområderne, eksportstationerne og olieudskibningshavnene langs den Persiske Golf, er i det store hele sluppet for den transformationsproces, som præger de gamle industrisamfund. Den asfalterede plan af kommunikation og bevægelseslinjer, som det åbne plug-in-netværk af udviklingszoner udgør, har nu på flere punkter overhalet den vestlige verden som globaliseringens strategiske frontzone. En række arabiske SimCities¹⁶² med infrastrukturel overkapacitet, lille eller slet ingen beskatning og lav kriminalitet har inden for de sidste årtier udviklet sig til paradeeksempler på netværkssamfundets økonomiske dynamik og repræsenter i dag et enestående vækstmiljø for en helt ny type af

Højhusbyggeri og infrastruktur som monetær æstetik

¹⁶⁰. Castells 1996.

¹⁶¹. Det er den tilstand af fleksibilitet "Project on the City 1« har døbt Cultural Desert©. Se Oriff 2001, s. 353.

¹⁶². Se <http://parole.aporee.org/work/index.php3?char=s>

globaliseret byudvikling. Hvor byerne først og fremmest manifesterer sig som »...**hyperkoncentrationer af infrastrukturer, der huser de korporative hovedkvarterer, finansielle managements og variationer af specialiserede serviceindustrier, som springer op. [Men også] udvikler en betydningsfuld kulturel sektor med underholdningsdistrikter og kulturelle turistmål, der tilvejebringer de mødesteder og den aura, som er nødvendig for at handlen kan trives**«. ¹⁶³ Karakteristisk for flere af de nye bystater på den arabiske halvø er således det næsten totale fravær af materiel modstand fra eksisterende samfundsmæssige strukturer og dermed størst mulig fleksibilitet i forhold til globaliseringens

Planlægning a la SimCity - Dubai Ring Road Phase 1. Illustrationer fra Dubai Municipality

eksterne mønstre af transnationale kapitalbevægelser. De særlige former for lokaliseret globalisme,¹⁶⁴ som her udfoldes, er måske for isolerede og ekstreme fænomener til, at de kan ophøjes til almenlydige tendenser. Men selve den manglende træghed eller flexisme,¹⁶⁵ der gør de perifere småstater i stand til så effektivt at optage væksten i den nye postindustrielle økonomi, røkker alligevel ved den nærhedslogik, som ligger til grund for den topologiske byforståelse. For - når drivkraften i samfundøkonomien bogstavelig talt ligger uden for de nationalstatslige rammer, og byudviklingen ikke længere direkte udspringer af en territorial sammenhæng men først og fremmest er en effekt, der skal forstås i forhold til en kompleks global kontekst - bliver de traditionelle bybygningsidealer langt hen ad vejen også hægtet af.

Det strategiske nedslagsmønster af specialiserede globale kredsløb, der dominerer byudviklingstendensen i de spirende postindustrielle økonomier, udfordrer samtidig den nationalstatsligt rodfæstede fællesskabsforståelse. I

de arabiske småstater, som går forrest i denne proces, er den demografiske udvikling uløseligt forbundet med importeret arbejdskraft og har dermed sprunget rammerne for den traditionelle samfundsforståelse men også sat spørgsmålstegn ved det kosmopolitiske ideal. Det skaber populationer, hvor op mod 90 % har status som ekspatrioter, der gennem midlertidige arbejds- og opholdstilladelser er indlemmet i en meget svulstig produktionsoffentlighed¹⁶⁶ men pr. definition ikke tilhører den del af befolkningen, som kan erhverve fast ejendom og drage fordel af den statslige begunstiggelse, der i de totalitære stater gør det ud for den politiske kultur. Nye og mere diffuse hierarkier mellem lokale jordbesiddere, højt- og lavtuddannede gæstearbejdere, illegale indvandrere og arrestanter har afløst de kendte klasseskel. I stedet er opstået en slags opportunistisk kosmokulturalisme, hvor samfundet som erklæret politisk, socialt og kulturelt fællesskab er ophørt og erstattet af en løs forbindelse mellem opdeltede funktionsenheder¹⁶⁷, hvis primære sammenbindingskraft er infrastrukturen. Udover at ryste selve det nærhedsprincip, der holder sammen på den topologiske repræsentation, naboskabstanken og integrationsidealet, har globaliseringen tilsyneladende vendt op og ned på forudsætningerne for at sammentænke byplanlægningen som økonomisk og politisk styring med identitet og kulturel samhørighed. Selvom der ikke eksisterede en demokratisk kultur før, og selvom det politiske spil i de tidligere beduinsamfund til dels af andre grunde foregår i lukkede kredsløb, har fænomenet alligevel forrykket urbanitetens grænse og rejst spørgsmålet: Hvad planlægningen kan styre, når det fælles anliggende og den politiske sfære tendentielt reduceres til økonomi og sikkerhed? Og om denne transformationsproces fra nationalstatsligt fællesskab til transnational sikkerhedsstat¹⁶⁸, som potentielt følger med globaliseringen, ikke er en trussel imod det demokratiske projekt og en klar svækkelse den moderne bys rumlighed?¹⁶⁹

Der er næppe tvivl om, at det fællesskab, som afstanden engang holdt sammen på, har mistet sin naturlige rodfæstethed i det territoriale, og at kommunikationens emancipation fra kroppens rum har ændret de traditionelle samlingsformers stedsmæssighed.¹⁷⁰ Det må heller ikke fornægtes, at

163. Featherstone & Lash 1999, s. 6 (egen oversættelse).

164. Sociologen Bonaventura de Sousa Santos skelner mellem fire former for globaliserings effekter: globalized localism, localized globalism, cosmopolitanism og common heritage of humankind. Sousa Santos 1999, s. 217-218.

165. "Flexism" introduceres af de amerikanske geografer Micheal Dear og Steven Flusty som betegnelse for netværkssamfundets produktionsomstillingsveje. Dear & Flusty 1999, s. 75.

166. Nielsen, Henrik Kaare 2001, s. 106 - 109.

167. Thyssen 2000, s. 46-65.

168. Det skift fra disciplinering til kontrol og risikohåndtering, som karakteriserer den postpolitiske samfundsorden, kan illustreres med følgende pasus fra: "Virtual Policemen Security Program Launched" in Dubai Police Monthly Bulletin, no. 17, October 15, 2002. »Dubai Police will launch a new security program with the aim of boosting and enhancing the security aspect in the society. The new system, which is named 'The Virtual Policemen' and has been subject to study during the last four months, will help reinforce security arrangements within the emirate and at the same time offer career opportunities for those who are willing to join the police in serving the nation while maintaining their own lifestyles as civilians'.

169. Diken & Laustsen 2002, s. 93-113.

170. Bauman 2002, s. 19.

destabilisering af de stedsspecifikke sammenbindingsformer har afstedkommet elitens retræte, dannelsesprojektets sub-kulturalisering, enhedsbyens sub-urbanisering, fællesskabets forskansning og opkomsten af, hvad den polskfødte sociolog Zygmunt Bauman har kaldt en ny »håndplukket ensartethed« gennem udvælgelse, adskillelse og udelukkelse.¹⁷¹ Men omvendt har globaliseringen, på trods af de ændrede bymæssige agglomerationer og opløsningen af den herskende fællesskabsforståelses rumlige konformitet, vist sig afhængig af byen som kulturelt, socialt og funktionelt netværk. Selvom planlægningens dage som synliggørelse af den moderne stats normative grundlag gennem et æstetisk herredømme muligvis er ovre, og det »erklærede fællesskabs«¹⁷² epoke dermed er ved at være forbi. Globaliseringen har åbnet en række nye muligheder og rejst en række nye problemstillinger, som i høj grad aktualiserer behovet for strategiske initiativer i forhold til by- og samfundsudviklingen. Miljøspørgsmålet er måske det mest nærliggende eksempel på nye grænseoverskridelsespolitikker, men der er også nye transkulturelle aspekter på spil. Den finansielle magts udskillelse fra politikken har samtidig bevirket, at de kulturelle processer i stigende omfang styres af private markedsaktører, og i kølvandet på denne proces tegner sig nye kampzoner for adkomsten til den fælles betydningsproduktion. Der er f.eks. opstået et behov for en kritisk praksis, som konkret kan tage til genmæle overfor den sofistikerede tilfangetagelse af det kollektive handlingspotentiale som **Benetton idealismen**¹⁷³ repræsenterer. Tilsvarende har markedskræfternes kommercialisering af de kulturelle koder skabt nye æstetiske modstandsformer,¹⁷⁴ der kunne inspirere både arkitekter og planlæggere til at erobre nogle af de udtryksformer tilbage fra det individuelle forbrugsvælg og give de kopibeskyttede kulturudtryk mulighed for at yngle uden risiko for sagsanlæg.¹⁷⁵ Men urbanismen som materiel praksis kommer ikke uden om at skulle reformulere sin instrumentalitet og tage udgangspunkt i de nye grænsedragninger, som karakteriserer den globaliserede økonomis urbaniseringsformer. Den pedantiske statsplanlægning har, som Bauman tørt bemærker det, efterladt et værdimæssigt tomrum men også skabt en større frihed og et nyt råderum for de urban designere,

171. Ibid.

172. Op. cit s.17

173. Det italienske tøjfirma Benetton, eller "United Colors of Benetton", (som det officielt lanceres, når det multinationale firma skal udpense, hvordan det har påtaget sig en rolle som postnational statsdannelse) er måske skoleeksemplet på, hvordan multinationale mærkevarefirmaer i stigende omfang, indoptager kritiske positioner i sine salgsstrategier. Simple følelsesmæssige budskaber med konnotationer af social ansvarlighed skal gøre indkøb af firmaets produkter til et idealistisk projekt og dække over, at det dybest set handler om at tjene penge. For en kritik af denne forlorne idealisme i forhold til den arkitektoniske produktion. Se Toorn på: <http://www.xs4all.nl/~rvtoorn/dirty.html>

2002.

174. Klein, Naomi 2001.

175. Denne kommercielle omklammering og ophavsretslige parcellering af kulturen har Koolhaas i sine seneste skrifter indirekte kritiseret ved, i et slags grafisk modangreb, at 'copyrighte' de forskellige neologismer og begrebsrammer han systematisk masseproducerer som redskaber til forståelse af den moderne by. Se Koolhaas mfl. 2001a, s. 704 – 709.

der har overtaget bureaukraternes position.¹⁷⁶ Det er samtidig vigtigt at fastholde, at den modernistiske planlægningspraksis var en harmoniseringsbestræbelse, hvis spatiale konsensus langt hen ad vejen også var en ensretningsmaskine, som hverken ville eller kunne udnytte den dynamik, der findes udenfor konformiteten. Med postmodernitetens indtog er der imidlertid opstået en ny sensibilitet overfor det individuelle spor¹⁷⁷ og dermed nye muligheder for at tænke i sammenkoblinger mellem en hverdags-erfarings-verden af individualiserede byfortællinger og den overordnede fysiske ramme, som længe var planlægningens eneste horisont. Urbanismens muligheder for at være et forbindelsesskabende redskab er næppe helt udtømt.

Selvom det frie marked allerede har udviklet generiske programmer, der følger med globaliseringen, har underholdningsbranchens, turistindustriens og konsumverdenens standardiserede iscenesættelser trods alt ikke total kontrol over eller monopolstatus på det fælles rum, fordi det bymæssige, også selv om det ikke er planlagt formelt og bevidst, altid vil være betydningsramme for en differentieret kollektiv identitet.¹⁷⁸ Byen får historie, også selv om den ikke passer ind i hegemoniets idealforestillinger. Det er i sidste ende et spørgsmål om at kortlægge de nye kulturelle referencer og den nye materielle praksis, der opstår med globaliseringen - og herudfra formulere en indsigt, som kan gøre urbanismen i stand til at bevare sit kritiske potentiale. *»At tale om 'et sammenbrud' er måske at tillægge den resterende vished for stor betydning. Der er ikke tale om, at de gamle kort er blevet forældede og ikke længere giver pålidelige oplysninger om dette ukendte territoriums topografi - der er snarere tale om, at der aldrig er blevet foretaget en kortlægning«.*¹⁷⁹

Dubai – Bingo urbanisme

Dubai, det næststørste sheikdomme i de Forenede Arabiske Emirater, UAE, er den af de velhavende arabiske småstater, som mest succesfuldt har sadlet om fra ensidig råstofudnyttelse til avanceret postindustriell økonomi. Det 3.900 km² store ørkenområde har på tre årtier udviklet sig fra en mindre handelsstation under britisk protektorat til en bystat¹⁸⁰ på ca. 1 million indbyggere med en af verdens hurtigst voksende økonomier. Kun 6 % af bruttonationalproduktet stammer i dag fra olieindtægterne, og en af de strukturelle hovedforklaringer på den formidable omstillingsevne er uden tvivl de enorme infrastrukturelle investeringer, der over tre årtier har gødet ørkensandet med vækstbetingelser. *»Med den ambitiøse*

176. Bauman 2002, s. 100.

177. Certeau 1988.

178. Nielsen, Tom 2002, s. 77-92.

179. Bauman 2002, s. 63.

180. Ifgl. Gulf News online edition 26-11-2001 udgjorde bypopulationen i 2000 97 % af det samlede befolkningstal.

Maktoum familie i front er milliarder af petro-dollars blevet investeret i udviklingen af en infrastruktur, der har transformeret Dubai til et regionalt hovedsæde for fritid, sport, handel og re-eksport, udstillinger og konferencer så vel som et globalt fly-transit-knudepunkt og verdens hurtigst voksende turistdestination».¹⁸¹ De Forenede Arabiske Emirater har siden selvstændigheden i begyndelsen af 70'erne brugt 225 milliarder US\$ svarende til mere end 200 Storebæltsbroer på udbygningen af infrastrukturen.¹⁸² **“Olierigdom har givet Dubai - og hele UAE - den mest avancerede og sofistikerede infrastruktur i verden».**¹⁸³ Tværs gennem Dubais ørkenen ligger ottesporede motorveje med regelmæssige kløverformede fordelingspunkter og inddeler næsten øde områder i strategiske parceller. Overdimensionerede kraftværker med pipelines forbundet direkte til olieklenderne sender sitrende energilinjer mod horisonten. Afsaltningsanlæg med vidt forgrenede distributionssystemer danner sammen med moderne kommunikationsteknologier en åben planstruktur af teknologisk fertilitet langs med den Persiske Golf. Bortset fra enkelte identitetsskabende landmarks af luksushoteller, regeringskontorer og finanskoncerner er infrastrukturen det spor, der får byen til at hænge sammen, ikke bare fysisk og funktionelt men i høj grad også som fortælling.¹⁸⁴

Dubai er som de fleste moderne byer ikke defineret ved en klar demarkationslinje mellem det produktive og uproduktive, mellem kultur og natur, mellem bebyggelse og landskab. By- og bygningskulturens grænseflade er som i alle andre utætte byer både intern og ekstern. I Dubai findes ørkenen overalt: inde i, mellem og omkring det byggede. Det, som kitter historien sammen, og det, som sætter skellet, er infrastrukturens ophør. Øst for yderste motorvej starter kamelalderen og ekspeditionens territorium. Infrastrukturen er ørkenstatens fundament, selve statsdannelsens civilisationsgrænse og derfor genstand for en sindrig udsmykningskultur. De landskabslommer af utilgængelige områder, som automatisk følger med alle de store motorvejsudfletninger og rundkørsler, er ikke bare bagsider, betydningstomme fordelingsflader og logistiske aftryk i sandet, de fungerer som en slags parker og oaser af botaniske klynger midt i et af verdens mest ufrugtbare områder. Kontrasten til den altomsluttende og konstante tørke gør de realiserede fatamorganaer til bekvemme orienteringspunkter men også strategiske statements. Den højtidelige vedligeholdelse af alle restområderne omkring de større vejforløb og de enorme summer, som anvendes på kunstvanding af infrastrukturelle SLOIPs,¹⁸⁵ har gjort det tidligere skældsord og eksklusionsakronym til det mest sandsynlige bud på en ny hovedaktør i spillet

Rundkørsel ved Sheik Zayed Road

om det offentlige rum. Vejsystemets omdrejningspunkter monumentaliseres med apolitiske artefakter, der i formel distance til den politiske virkelighed langt overgår abstraktionsniveauet i modernismens demokratiske skulpturer. Et ti - tolv meter højt kaffestel, et gigantisk ur med indbygget springvand og forskellige syntetiske naturscenarier pryder den mobilitetsbaserede bystats knudepunkter og højtideligholder en tilsyneladende vilkårlig men ikke desto mindre kollektiv fortælling. De indlagte koder og det bevægelsesens epos, som dyrkningen af alle overskudslandskaberne¹⁸⁶ illustrerer, ville ikke bare være en metastruktur af heroisk spild,¹⁸⁷ men aldeles meningsløs - hvis vejsystemet kun var fysisk kanaliserende og en simpel nødvendighed for den økonomiske cirkulation. Det moderne Dubai er ikke resultat af en akkumulativ kultur, ophavsberetningen er for længst eroderet bort i ørkensandet, og den materielle historie kan derfor ikke skrives som en kontinuerlig overskridelse af tærskler, der i den klassiske

181. Dubai International Airport Yearbook and Directory 2002/03, s. 8.

182. Ifgl. Gulf News online edition 11-11-2001 (Storebæltsbroen kostede 5,4 mia. kr.).

183. ifgl. Gulf News online edition 29-01-2002.

184. For en nærmere diskussion af det moderne bylandskabs betydningsdannelse som fortællingsspor se Careri 2002.

185. "SLOIP" er (Lionel Brett's) akronym for "Space Left Over In Planning". Se Brett 1971.

186. Områderne er eksternalitetslandskaber i dobbelt forstand. Dels fordi de udgør planlægningsmæssige restarealer, men også fordi de bruges som dumpingsområder for rensningsanlæggenes overskudsslam.

187. Det falder udenfor casestudiets rammer nærmere at diskutere, om der vitterligt også er tale om et kulturelt soningsoffer (de kunstige oaser kompenserer for asfaltens afskyvækkende modernitet og genindstifter en form for naturbalance), eller om vi her samtidig er vidne til sheikklanernes pottatch. Under alle omstændigheder rokker udsmykningens intentionelle sprog ikke ved det forhold, at infrastrukturen gøres til genstand for en narrativ struktur.

GIS kort af infrastrukturpark

arkitekturhistoriske tradition celebreres med passagen gennem triumfbuen. De trafikale omdrejningspunkter er selvfølgelig øjestenen i det statslige investeringsprojekt men er også det dynamiske rum, der bedst bevidner den abrupte proces, som kendetegner den kulturelle og økonomiske udvikling. Og hvorfor skulle autopia ikke have sine monumenter, når freewaykulturens motorvejsssystem, som den amerikanske arkitekturhistoriker Reyner Banham har bemærket det, allerede er et sammenhængende begribeligt sted?¹⁸⁸ Rundkørslen og motorvejsudfletningens udvekslingsfigurer er måske for den post-moderne by, hvad triumfbuen og skillelinjen var for den koncentriske.¹⁸⁹

De regulære grundstykker og byggemodnede områder mellem bevægelses- og kommunikationslinjerne er inddelt i et rationelt sektorsystem, der med en numerisk kode angiver områdets fysiske beliggenhed, den tiltænkte anvendelse og indplacering i økonomien. Sektor 221 til 224 »Dubai International Airport«, sektor 252 »Mushrif Park«, sektor 251 »Mirdif Housing Area«, sektor 364-365 »Al Quoz Industrial Area«, sub-sektor 64 reserveret til naturbeskyttelse osv. Det urbaniserede Dubai udgør et ca. halvtreds gange ti km stort rektangulært system af mere eller mindre spredt bebyggelse, der løber langs kysten fra grænsen mod nabostaten Sharjah i nord til Jebel Ali havneområdet i syd. Der eksisterer stort set ikke nogen oprindelig bykerne. Hovedparten af de gamle bygninger er for længst revet ned, men gadestrukturen omkring tidevandsfjorden Dubai Creek, der inddeler det gamle havneområde i to selvstændige bydele, Bur Dubai og Deira, har bevaret noget af sin koncentriske struktur og ligger i dag som en blød knast i en organisk gridstruktur af nord/syd gående hovedårer og øst/vest gående forbindelsesveje. Der foregår en del spredt byudvikling, gamle bygninger rives ned for at give plads til nye, og tomme mellemrum fyldes ud. Men den primære vækst finder indlysende nok sted inden for infrastruktursystemets ubesatte felter, og trods den kalkulerede overkapacitet må det infrastrukturelle system alligevel løbende udbygges for at kunne optage den ekspanderende vækst.¹⁹⁰ I Al Barshaa og Al Sufouh ved frihandelszonen i syd vidner stort opsatte skilte og talrige byggekraner om nogle af de igangværende developments, som snart vil give systemet lokal forstoppelse.

Byudviklingen er forsøgt organiseret efter noget, der minder om et traditionelt modernistisk forbillede. En klar zoning og en rationel organisering af

188. Banham 2001, s. 195.
 189. Omdrejningspunktet eller rundkørslen gør, i modsætning til triumfbuen, figurligt set overgangen fra A til D, eller C til A nøjagtig lige så sandsynlig og forståelig som forløbet A til B. Akkumulative vidnesbyrd må nødvendigvis have alle mellemstationerne med: A bliver til B bliver til C osv. Den successive udvikling, som det klassiske monument med sin klare tærskel markerer, er derfor som tankefigur ikke i stand til at billediggøre og celebrere den diskontinuerlige historie, som Dubais byudvikling beskriver. Indenfor sociologien anvendes på tilsvarende vis sådanne narrative figurer til at rationalisere autopoesiske systemer. Se Sennett 1999, s. 14-26.
 190. Alene i Dubai blev der i 2000 brugt omkring en halv milliard kr. på at forbedre og videreudvikle det ca. 5000 km lange vejsystem, ifgl. Gulf News online edition 15-08-2001.

Dubai International Airport

Infrastruktur-park

Motorvejsspagetti ved WTC

Infrastruktur-park

Infrastruktur-park

Udsmykket rundkørsel

Infrastruktur-park

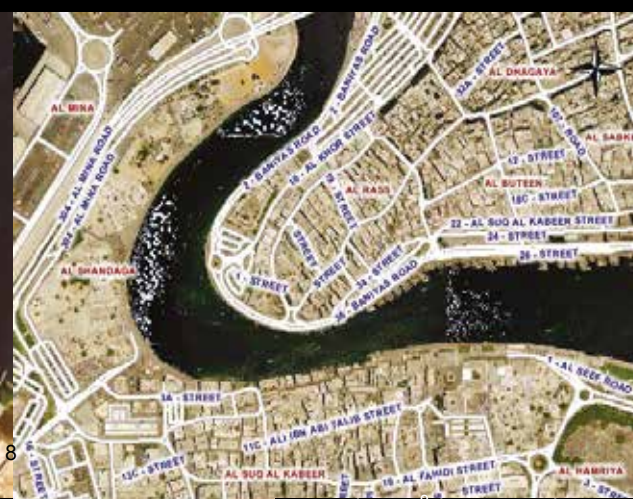
Infrastruktur-park

Burj Al Arab

The Palm anno aug. 2002

Historisk område i Bur Dubai

Al Bastakiya

Heritage & Diving Villages

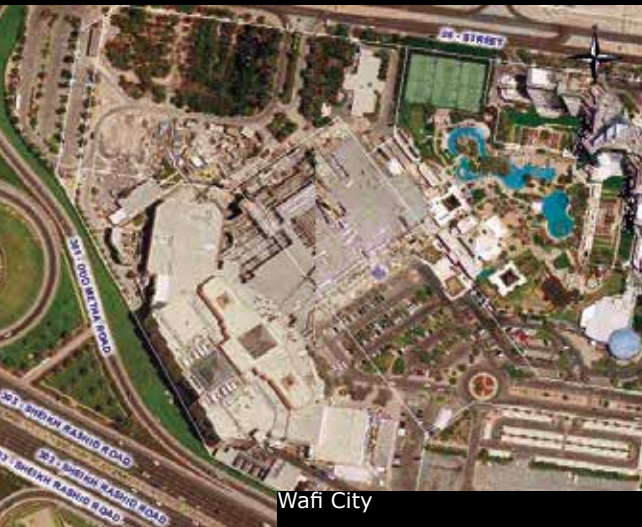
Al Boom Tourist Village

Dubai Festival City site

Dubai Shopping Festival site

Wafi City

Deira City Center

Lamzy Plaza shoppingcenter

Safa Park

Creek Side Park

Mushrif Park

Al Mamzar Park

Creek Side Golf & Marina

Emirates Golf Club

Emirates Hills

Dubai Marina site

"Videns byen"

Det Amerikanske Universitet

Dubai Media City

Dubai Internet City

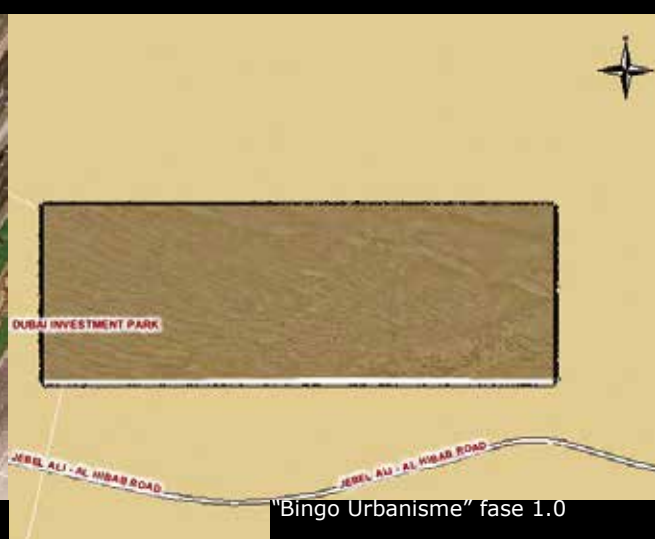
Emirates Towers

Sheik Zayed Rd.

FIG 65 Sheik Zayed Rd.

"Bingo Urbanisme" fase 1.0

Byens expoisering

Den massive strukturimport, som dannede grundlaget for Dubais udviklings succes, gav i opførelsesfasen de engelske ingeniørfirmaer, der udførte arbejdet og styrede idriftsættelsen, en slags kommunal funktion.¹⁹⁴ Al offentlige service som kloakering, el- og vandforsyning, affaldsbehandling osv. blev varetaget af ganske få private firmaer, som dermed kom til at udfylde en central samfundsmæssig rolle. Men den nære forbindelse mellem staten og nogle enkelte udvalgte selskaber hører i en vis forstand fortiden til. Lokalt baseret arbejdskraft har overtaget drift og styring af de forskellige anlæg, et nyt licitationsystem har delvist afløst tidligere tiders personlige kontraktforbindelser, og sheikens aktieandele i flere af de driftige konsortier har gjort skellet mellem privat virksomhed og statslige aktiviteter mere diffust.¹⁹⁵ Statsmagten er med over alt, dens institutioner er så småt blevet bureaukratiserede og de basale infrastrukturer, som gjorde moderniseringen mulig, er blevet en selvfølge. Vejnettet optræder stadig i rollen som løs sammenbindende kraft, og statsmagten udstiller stadig sig selv i mobilitetsfæren ved f.eks. at lægge navn til de store veje, men samfundet som sådan er i dag udparcelleret i flere forskellige funktionsenheder, hvis opgaver varetages af et mere rivaliseret marked.

Den entreprenante opvisning af kraftværker, afsaltningsanlæg og kloakeringssystemer, som i begyndelsen var synonym med samfundets institutioner, har fået en mere vidtfavnende karakter – både økonomisk, funktionelt og æstetisk. Dubai er med den globaliserede økonomis opblomstring blevet til en slags verdensudstilling. En kolossal EXPO, hvor flere af de deltagende entreprenører i sig selv er blevet »corporate micro nations«,¹⁹⁶ som konkurrerer med hinanden på det globale marked for transportsystemer, affaldsbehandling, sikkerhed, kommunikationsteknologi, finansiering, forsikring, rengøring, temaparker, hoteller, luksusbyggerier, shoppingcentre, og hvad der ellers hører til et postmoderne samfund. **Expoiseringen** har flere facetter end den traditionelle udgave, og dens organisering er mere kompleks, men ellers er lighederne slående. Ligesom EXPO'en er mere end blot en verden én miniature, fordi den i modsætning til f.eks. den zoologiske have både fanger og producerer spektaklet – er Dubai som fantasmagorisk billede ikke længere en sluttet historie men »en brug af historie til at skabe historie«. ¹⁹⁷ På samme måde som udstillingstableauet fortæller om én verden ved et indblik, der overser selve afgrænsningen, må Dubai

194. Fowler & Roberts 1995, s. 135.

195. Der er altså ikke tale om en grundmodsigelse i marxistisk forstand, fordi statsmagten i Dubai stort set fungerer som en privat virksomhed.

196. Globaliseringens tendentielle opløsning af nationalstaten modsvares af de internationale firmaers tendens til at udnævne sig selv til habitater, eller mikro-nationer for bestemte livsstile. Se Dear & Flusty 1999, s. 64 – 85.

197. Giddens 1996, s. 29.

forstås introspektivt som atomiserede helheder, hvis naboskaber ikke danner en sammenhængende geografi.¹⁹⁸

Den kosmokulturelle stat har ingen fælles rituel kalender, der er relativ religionsfrihed, fordi liberaliseringen delvist har udfaset klerikalismen, og man passer derfor selv sine guder samtidig med, at den økonomiske cyklus opererer med en permanent højtid. For shoppingcentre er alle åbningsdage hellige. **Expoiseringen** fungerer i den sammenhæng som en fælles æstetisk grund for livsstilsmarkering og forbrug, og det teatersprog, som den generiske arkitektur mekanisk reciterer, er blevet det globale steds vernakulære udtryk. Den nye økonomis forbundne netværk af byer, Citistad,¹⁹⁹ etablerer som bekendt brohoveder til skattely men tiltrækkes i høj grad også af den unikke kombination af salgsmæssigt og underholdning, som messen institutionaliserer.²⁰⁰ Udformningen af dette oplevelsesmarked eller konsumlandskab er en væsentlig lokaliseringfaktor for den globale pengestrøm og er dermed blevet et vigtigt strategisk parameter i byudviklingen. De multinationale selskaber, som etablerer markedsstande i Dubais frihandelszone, bidrager ikke med skat, men det display af transnational elite, som golfbanerne og den absolutte konsumfrihed iscenesætter, er i sig selv særdeles profitabelt. Dette **velstands wonderland** er blevet et af turistindustriens råstoffer, og dens entré er en af den **expoiserede** bys vigtigste indtægtskilder. 25 % af Dubais BNP stammer i dag, i følge Turistministeriet, direkte eller indirekte fra turismen, og intet tyder på, at denne andel vil falde. »Med dets begrænsede fremtidige olieresourcer har Dubai, medlem af Forenede Arabiske Emirater (UEA), søsat et multi-milliard dollar turist fremstød i forsøget på at etablere sig selv som Golfens 'Leisure hub'«. ²⁰¹ Det forventede antal tilrejsende vil i følge lufthavnsmyndighederne stige fra de nuværende 15 millioner til omkring 45 millioner årligt indenfor de kommende tre årtier.²⁰² EXPO'ens tematiske organisering af rummet i ekspressive og introverte monolitter er desuden et ordensprincip, som kan samle de vidt forskellige programmer og til en vis grad styre **bingo urbanismens** tilfældige ekspansionsmønster. Dubai er en bystat, og den transnationale parade er i modsætning til foregangseksemplet ikke arrangeret omkring nationale pavilloner men anlagt i territorielt uafhængige funktionsenheder, der grupperes som miniaturebyer. Fortiden udstilles i: World

198. Det er i denne forbindelse interessant, at det kort, som måske bedst tegner Dubai, har påtrykt følgende bemærkning: "This 3D illustration of the city was designed to 'Characterize' Dubai and bears no accurate perspective or any scale to reality«- og dermed tydeligt gør opmærksom på, at ligheden med byen ikke skal findes i dens geografi, men i dens koreografi.

199. Dear & Flusty 1999, s. 78.

200. EXPO urbanismens europæiske foregangseksempel er nok Postdamerplatz, Berlin – som fuldt ud har realiseret alt det, alle Messebyerne altid gerne har villet og mere til.

201. Jf. <http://www.dubaicityguide.com/specials/palmsland.htm> (besøgt 29-01-2003).

202. Ifgt. Dubai International Airport's hjemmeside på <http://www.dubaiairport.com/>. (besøgt feb. 2003) Tallet inkluderer transitpassagerer, hvilket gør lufthavnen til verdens 6. hurtigst voksende og samtidig Dubais vigtigste shoppingcenter.

Village, Heritage Village, Diving City og Al Boom Tourist Village. Underholdning og events regnes for en verdensorden og findes derfor i: Snow World, Dubai Festival City, Children's City, Wonderland og Global Village. Funshopping i: Wafi City & Deira City Center. Kommunikation, viden og teknologi findes i: Dubai Internet City, Knowledge Village og Dubai Media City. Finansbyen findes i: World Trade Center og langs Sheik Zayed Road. Eksklusiv indkvartering, sejlsport og golf er forenet i: "Emirates Hills – Residential golf course estate", "The Lakes - A professionally planned residential gated community", "The Meadows - EMAAR's premium villa project" og "Dubai Marina - The world's largest master planned waterfront development of its kind". Meditativ retræte og "Lush Landscapes" er samlet i: Creek Side Park, Safa Park og Mushrif Park.

Den væsentligste arkitektoniske forskel mellem pionerfasens opvisning af rå industriel teknik og konsolideringsepokens **expoisering** af netværksøkonomiens programmel er nok monumentalæstetikens forvandling fra 'rustik bastion' til 'porøs pavillon'.²⁰³ For byen er den mest betydningsfulde ændring måske indførelsen af den omfattende indhegning, som definerer EXPO'ens steder, koordinerer rummets heterogenitet og holder de arkitektoniske elementer adskilt.

Expoiseringens opsplnitning af byrummet i solitære standsenklaver med hvert sit repræsentationssystem har en aflans af refeudalisering over sig og overskrider dermed den polycentriske byfragmentering, hvor hver enkelt sub-center som decentraliseret enhed så at sige rummer helhedens fortælling.²⁰⁴ Selvom Dubais post-polycentriske bymønster overordnet set er vævet sammen af infrastrukturen og eksklusivt differentieret af **expoiseringen**, har repræsentationen af byen som materiel kultur ikke noget indexikalt billede at henvise til.²⁰⁵ Det bevægede epos har ligesom hyperteksten ikke nogen rød tråd.²⁰⁶ Mobiliseringen er total og dermed trådløs, samtidig med at den æstetiske værdisætning er blevet autonomiseret. Der er ingen stilmæssig diskrepans mellem f.eks. Wafi-shoppingcentrets ægyptisk inspirerede indgang og det tilstødende High-Tech beboelsestårn. Fortællingerne er sideordnede, det postmoderne citat har emanciperet historiens kontinuitet og

203. Heri ligger selv sagt historien om, hvordan "all that solid melts into air", men pointen er også, at modernitetens emblem pavillonen i sin natur er flytbar og dermed figurliggør destabiliseringen af relationen mellem stedet og det byggedes historie.

204. Naturligvis er der ikke et rådhus, en havn og et sygehus i hver af den polycentriske bys agglomerationer, der er selvfølgelig indlagt et hierarki, men det rækker ikke ved den fraktale strukturs principielle selvsimilaritet.

205. Som det viser sig senere i teksten, er relationen mellem byens fysiske fremtræden og dens repræsentationelle billede vendt på hovedet.

206. Dubai har søsat et såkaldt E-Guide projekt, som ved hjælp af internettet skal gøre orienteringen i byen lettere. Det hedder: »A number of hyperlinks have been made to make it a comprehensive e-guide" og videre: "Locating places can be done in three ways: Guided Search (by selecting the name of the place), Address Search (by keying in the building number and road number or name in addition to community number or name) and Map Search (by defining an area and then searching within the specified distance)". Se <http://www.dubaicityguide.com/specials/eguide.htm> (besøgt feb. 2003)

pluraliseret byrummets betydningsdannelse. Der må en filtrering til, hvis konturen af det spirende informationsamfund skal udskilles fra det hav af SPAM,²⁰⁷ der slører distinktionen. Beretningen om Dubai må derfor spores som punktnedslag i **Junkspace de Luxe**.

The City of the Image

Dubai og selve **expoiseringens** landmark er uden tvivl det 321 meter høje luksushotel Burj Al Arab, der står på en kunstig ø godt 300 meter ude fra kysten ved Jumierah byområdet i syd. Hotellet har med sine syv stjerner sprængt kategoriseringen af luksushoteller og kondenserer den aura af ekstravagant overdådighed, som turistministeriet ivrigt identificerer med Dubais sande jeg. Monumentet lanceres i forskellige brochurer, ikke bare som et referencepunkt for Dubai, men som »**et universelt symbol på det nye millennium**«. Hotellet har ligesom Eiffels tårn i Paris et ydre skellet, der gør bygningen helt åben indvendigt. Balkonerne til de 202 duplex suiter vender indad og danner en 180 meter høj lobby indhyllet i et filigranmønster af forgyldt atmosfære – a la rumrejsen 2001 nat. Monumentets introverte kulmination er effektivt forsejlet fra omgivelserne. Kun lyset, meget pengestærke gæster, celebrities og andre forbrugshelte kan trænge igennem det blankpolerede ydre. Hvis Eiffeltårnets tomme indre var det solides svanesang, er hulrummet i Burj Al Arab atriets apoteose. Når bygningen med sikkerhed må regnes som den **expoiserede** bys landmark, skyldes det ikke bare, at den er så ekstravagant indrettet og på en gang himmelstræbende, opsigtsvækkende og høj, men også at den har så mange metaforiske ligheder med arketyper i Paris. Nøjagtigt som Eiffeltårnet i sin tid eksponerede samtidigt dristigste konstruktioner og udgjorde det udsigtspunkt, hvorfra udstillingen kunne overskues, bærer »det arabiske tårns«²⁰⁸ overdimensionerede spinkelhed og teflon-belagte glasfibervævede facadeskærm vidnesbyrd om nutidens ingeniørmæssige 'frontier'. Ligesom Eiffel med restauranten på toppen af monumentet fik parallelforskudt betydningen af borgerskabets salon op i skyerne, har det engelske ingeniørfirma WS Atkins nu hævet baren og jet-settets beach party til den distance, hvorfra

Burj Al Arab's atrie

207. "SPAM" (af eng. intetsigende dåseskinke) er computersprogets betegnelse for alle de uønskede reklamer og meddelelser uden afsender, som internettets elektroniske sikkerhedssystemer ikke kan forhindre. SPAM er en af informationsamfundets paradokser. Mængden af disinformation overgår mængden af information. For en diskussion af »the disinformation highway« og masseinfotainment-strømmen som en potentiel underminering af demokratiet se Dear & Flusty, 1999, s. 79.

208. Burj Al Arab betyder "det arabiske tårn".

verden virker mere indtagende, og hvorfra landskabet fremstår i sit skønne maleriske format. Hovedet på 'giraffen' er som på forgængerer meget lille for at gøre halsen længere, men toppunktet er i modsætning til ikonet fra 1889 spaltet i to. Den kompositoriske krone på værket er helikopterlandingsbanen, der vender ind mod land og markerer det mobilitetsbaserede samfunds absolut ophøjede punkt – dets heliport. Restauranten og udsigtspunktet, der vender væk fra byen, er blevet til en linje, en horisont ud mod verden, som kun lader Dubai optræde i øjenkrogen. Hvis Eiffeltårnets udsigtspavillon var den borgerlige offentligheds højdepunkt, er Burj Al Arabs millionærsuiter den transnationale elites ypperligste retrætepost. Hvor Eiffeltårnet metaforisk var en triumfbue for nedden, som havde fået sat en himmelstige på, der gjorde det muligt for industrialismen at se ned på fortidens by, er Burj Al Arab et flygtigt fartøj, som har hejst storsejlet og sat kurs mod fjerne destinationer. At hotellet metaforisk er i drift understreges af, at den karakteristiske profil også pryder de officielle nummerplader. Burj Al Arab køres bogstaveligt talt i stilling som luksusparadisets nye emblem.

Burj Al Arab er Dubais landmark og officielle registreringsmærke

Den hædersplads, som landmark'et indtager i byens symbolske rum, er tæt forbundet til det arkitektoniske elements vertikale karakter. Landmark'et er urbanitetens Mount Everest, det stikker sit hoved op over byens horisont for som referencepunkt at fæstne byens sted og samtidig markere dens position i verden. Mindre vartegn kan sagtens fungere som lokale fikspunkter, uden at milepælens status antastes. Men hvad gør den **expoiserede** by, som kun har plads til mesterværker, når investorerne kræver mere visuelt afkast, mere monumentalitet? Hvordan overgås et landmark, uden at den allerede investerede kapital går til spilde, og uden at det symbolske hierarki destabiliseres? Dubai har svaret. Man udvider referencesystemet! Ligesom luksushotellernes graduering blev sprængt med Burj Al Arab hotellets opulente luksus, har Kevin Lynchs kognitive parametre for automobilalderens byforståelse nu fået udvidet sine kategoriale distinktioner.²⁰⁹ Urbaniteten har fået sit Great Branding Reef, verden har fået sit 8. vidunder, og den moderne by har fået sit **benchmark**. I Dubai er private investorer i færd med at bygge to kunstige øer i havet mellem Jebel Ali havneområdet og Jumierah bydelen små femten kilometer fra lufthavnen. Øerne får form som stiliserede palmehuetter og bliver store nok til at danne grundlag for et helt nyt overflodssamfund midt ude i den arabiske golf. The Palm, Jumierah og The Palm, Jebel Ali som projekterne hedder, vil, når de er færdige i henholdsvis 2005 og 2007, øge Dubais kystlinje med 166 % og vil omfatte et hen ved 60 km² stort område med 100 luksushoteller, fem tusind eksklusive standvillaer, 3600 kystlejligheder, fire marinaer, water parks, tema parker, et utal af restauranter, shoppingmalls, sportsfaciliteter, sundheds spa og biografer. Palmerne er kompositorisk opdelt i en offentligt tilgængelig stamme med en 300 m. lang hængebroforbindelse til fastlandet, en privat gated krone som midte og en halvmåneformet atol formation med feriehoteller som ydre afgrænsning. The Palm er med sit omfang og bymæssige egenskaber mere end en udposning af den eksisterende by. Projektet er ved sin succesfulde udtræden af det bestående bylandskab blevet den isolationistiske byudviklings definitive ikon. Det glamourøse ørige er allerede før sin færdiggørelse blevet et verdenskendt brand for luksuslivet og har således vundet det prestigefulde »American Corporate Identity Award«. At Dubai takket være FutureBrand²¹⁰ definitivt er »focus on luxury living«²¹¹ skulle nu stå klart for enhver. The Palm er som ø uden fattigdom

209. Edge, node, path, landmark & district. Se Lynch 1960.

210. "FutureBrand" er verdens største markedsføringsfirma og har designet The Palm's samlede branding strategi og hele projektets markedsførings profil.

211. J.F. "The Palm Video Collection", 2002.

15 Million

After 15 million years, the Earth will be a flat, featureless plain.

The Creation
The Creation of the island, and the 15 million years it will take to be a flat, featureless plain.

Divers
Divers will explore the island's underwater world, and the 15 million years it will take to be a flat, featureless plain.

Marine Life
Marine life will flourish in the island's clear, shallow waters, and the 15 million years it will take to be a flat, featureless plain.

Housing Mix
The Palm will have a mix of housing, including 2,000 homes, 10,000 apartments, and 10,000 villas.

The Palm Nursery
The Palm Nursery will plant 12,000 palm trees on the island, and the 15 million years it will take to be a flat, featureless plain.

15 Million

15 Million

Earth Works
After the initial dumping of sand, a dredger brings the sand level to the surface with a process called "hardening", which finally fixes the sand into proper position.

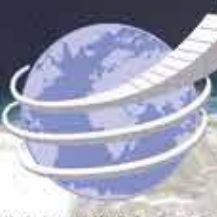
Creating the 8th Wonder of the World

The Start
Dredgers play a prominent role in building the Palm. Sand is first dredged into place and piled at a specific angle of repose, ensuring it will hold its place.

The Date Palm Tree
The silhouette of the Palm is both in its tribute to the date palm tree, referred to as "trunk of orchard", and its ideal geometry for creating maximum beach frontage. Two similar shaped islands will be created 25 kilometers apart.

Circling the World
If all the fill material used to build one Palm island were piled end to end, it would be 100 meters high and had a mass that could circle the world three times.

Quarries
Rocks weighing 4,000,000 metric tons will be being dug in 150 quarries around the world.

Scaled drawings demonstrating the relative length of The Palm with the height of international landmarks.

2001: The Palm is announced as the Palm.
2002: The first construction contract awarded.
2003: The first pile is driven.
2004: The first building is completed.
2005: The first hotel is completed.
2006: The first residential building is completed.

Home Building
Home building begins in 2003 as residents choose from a variety of housing types and design styles.

An Unparalleled Vision
As part of his commitment to transform Dubai into one of the world's premier travel destinations, His Highness Sheikh Mohammed bin Rashid Al Maktoum has conceived an unparalleled vision for the Palm, comprised of homes, resort hotels, and amenities.

A World-Class Brand
The Palm brand is a world-class, extraordinary experience. Its visual identity has won the prestigious American Corporate Identity Award.

realiseringen af en gammel utopi bare med nye midler. Fortroppens elegante exit - i stedet for det tunge fælles trav. Portfællesskabets identitet og kronen på værket begynder præcis der, hvor den fælles grund ophører. Projektet sprænger i den forstand selve utopibegrebet i to dimensioner - både som genese og projektion. Utopien har indtil dato haft historisk berettigelse som antitese til eksklusionen og har umiddelbart haft legitimitet som forestilling eller fantasiverden, hvis transhistoriske ideal først og fremmest var kendetegnet ved ikke at kunne realiseres. The Palm er, som projektmapperne gentagne gange fremhæver det, intet mindre end verdens 8. underværk, et mirakel der netop er udmærket som noget man ikke kan forestille sig.²¹² Vidunderet The Palm overskrider da også på mange punkter forestillingsevnen og kan som syn helt bogstaveligt ikke gribes ved et jordisk perspektiv. Øen forestiller sig kun oppefra, for det olympiske blik, og i kraft af sin de facto realisering bliver The Palm dermed til en invers-utopi og intet mindre end en omvendning af oplysningsprojektets ledemotiv. Realiseringen af projektet er indlysende nok også i økonomisk forstand en helt jordnær ekspansionsstrategi. Den attraktive kystlinje i Dubai er kort og de ekstra 120 km hvid sandstrand er nødvendig, hvis standarten skal holdes. Men også det gamle fastlands turistindustri håber på at ekspandere med den nye 1.500.000.000 US \$ investering. Af den officielle 'Palm-poster' fremgår det, hvordan besøgsantallet forventes at stige til astronomiske højder, når de mange ressorts står klar til at møde verdenseliten. Turistreisen har længe været en social markør, og The Palm har derfor en dobbeltrolle, som ressort for en udvalgt kreds af udvalgte og Kodak destination²¹³ for de opstigningsorienterede masser. Som **benchmark** er projektet desuden en udvidelse af den hidtidige eksponeringsdistance mellem et kulturelt ladet symbol og dets urbane kontekst. I reklamematerialet hedder det: »Efter sin færdiggørelse vil projektet have skabt verdens to største menneskeskabte øer, som forventes at være synlige fra månen og allerede er synlige fra rummet«. ²¹⁴ Den løbende opdatering af projektets fremskridt sker da også ved hjælp af satellitfotos. Selv om månen har en særlig symbolsk betydning i de arabiske lande, må udsagnet nok mest tages som udtryk for projektets indtræden i det globale billede. Månen har den næppe nogen rolle at spille som adressat for en reklamekampagne, men det har satellitterne og den globale årvågenhed, som den eksterritoriale optik har ført med sig. Satellitkredsløbet er blevet den **expoiserede** bys horisont. The Palm **benchmark**'et sætter sit brand direkte ind i ethvert nyt kort over den

212. Det hedder således i pressematerialet: "An incredible dream beyond even nature's vivid imagination has become reality". (min kursivering).

213. "Kodak point" er turistindustriens kliche for de særlige steder der oftest foreviges og indgår som sted i det spatiale konsums symbolske rum.

214. The Palm "Frequently asked questions", August 2002, s. 4.

ensomme planet²¹⁵ og løfter dermed markedsføringen af byen til eksorbitante højder. Udtrykt med salgsmaterialets eget sammenligningsgrundlag²¹⁶ er:

$$\text{The Palm} = \left(\text{🏠} + \text{🗼} + \text{🏗️} + \text{🏰} + \text{🏰} \right)^2 \text{ - eller } \textit{urbs ophævet i orbis}$$

Urbaniteten er blevet koblet til et globalt syn og hermed er verden blevet det rum, hvori opsætningen af byen som 'billede' finder sted. The Palm eksemplificerer, hvordan »The Image of The City«²¹⁷ ikke længere opbygges ved hjælp af materialitetens spor, skel, enemærker, centre og artefakter men også konstitueres ud fra de kollektive drømme og fantasier, som medieres gennem æteren, fordi den moderne by nu ser sig selv udefra. Urbaniteten er blevet selv-refleksiv og den **expoiserede** by er blevet **The City of The Image**.²¹⁸ The Palm blev først skabt som billede, tog dernæst navn efter sin idé og blev først projekteret efter, at prospektet havde bevist sin konceptuelle styrke. Uden den massive markedsføring var de tusindvis af millionærboliger næppe blevet solgt, og uden de strenge designforskrifter og de formstøbte matricer af arkitektoniske ready made ville The palm aldrig komme til at ligne sit ophav, sit image.²¹⁹ Arkitekturen er i den forstand blevet det sidste led i den semiotiske kæde, som binder et kulturelt billede til stedet og byen. The Palm eroderer enhver form for kontekst i traditionel forstand, der var ingenting før The Palm, og øsamfundet bærer sin egen jordnære tilknytning i form af et brand. Kortlægningen har, som den amerikanske kulturgeograf Denis Cosgrove bemærker det, altid været synonym for menneskets møde med naturen.²²⁰ Men denne alliance er nu i en vis forstand vendt på hovedet. Det menneskeskabte landskab ud for Dubais kyst er godt nok udtryk for en autonom materialitet i forhold til tegnet, men The Palm henviser primært til sin egen natur og er dermed emblematiske for, hvordan

215. Livsstilsturismens bibel "Lonely Planet", der masseproducerer håndbøger med "insider information" over eksotiske steder og autentiske oplevelser, har en tilsvarende eksterritorial bevidsthed eller distance indbygget i sit eget paradoks - nemlig på engang at masseproducere en vare og alligevel at fastholde ideen om the virgin scene.

216. Jf. salgsmaterialet "Creating the 8th Wonder of the world" - (sammen)ligningen som her opstilles er direkte inspireret af den målestok som konsortiet stiller til rådighed. Man foreslår helt konkret, at højden på de nævnte underværker lægges til grund for en relativ vurdering af projektets betydning. (se illustration).

217. Lynch 1960.

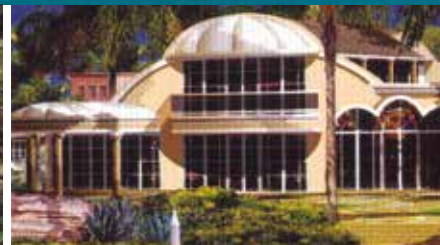
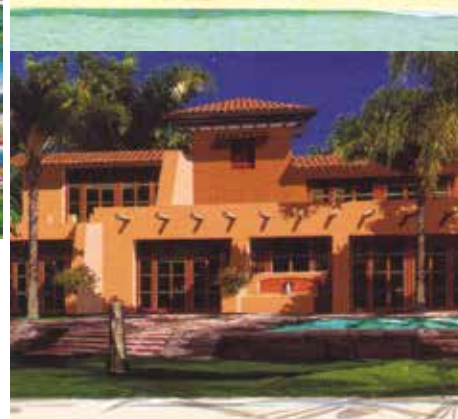
218. Denne markedsføring af byen som et kulturelt rum og den billeddannende rolle, som planlægningen og arkitekturen dermed har fået, er måske bedst kendt som "Bilbao-modellen". Det kan, med fortsat henvisning til Lynch, således diskuteres, om Guggenheim museet i Bilbao vitterligt er et landemærke (museet er tegnet af en amerikansk arkitekt og konnoterer med sit titanium skjold mere rumfart end catalonsk artefakt) eller om der snarere er tale om et brandmark!

219. Hvor simulacret hos Baudrillard henviser til noget som ikke er, og dermed betegner et kulturelt tab; forholder brand'et sig (i denne sammenhæng) til virkeligheden som en selvopfyldende profeti, der forsøger at rehabilitere sin post-moderne væren gennem opbyggelige cirkelslutninger og terapeutisk selvsimulering.

220. Cosgrove 1996, s. 3-13.

The Palm renderings

habitatet løftes ud af sin givne andethed over i en virtuel økologi af konceptuel projektion. Arkitektens rolle, hvis en sådan overhovedet kommer på tale, bliver derfor at tilpasse det byggede et overordnet koncept som en tematisk tilpasning til et billede, og som det hedder, efterlade en »arabisk eklektisk« signatur i det kunstige landskab ved hjælp af det byggede. Den stil, som designmanualen på forhånd fastlægger, er hvad man kan kalde generiske variationer over: italienske, spanske, skandinaviske, mellemøstlige, mexicanske, japanske, arabiske, engelske, franske, tropiske og ranch stilarter. Fælles for de stedsjargoner, som er illustreret i salgsmaterialet, er imidlertid, at de i arkitekturhistorisk forstand ikke hører hjemme nogle af stederne, men snarere signalerer en form for strategisk krydsalliance mellem ideen om en global jet-set-livsstil og en generaliseret stilmæssig lokalitet. Arkitektur som artikulation af et globalt billedplan har længe været på programmet, tænk blot på modernismens internationale stil. Det nye i denne sammenhæng er imidlertid, at det egnsbestemte kulturudtryk og diversiteten er blevet inddraget som markør i denne symbolske broadcasting. Det specifikke formsprog er blevet muzakiseret, folkløse er blevet til fabelore.²²¹

Heritage planning: fortiden i rivende udvikling

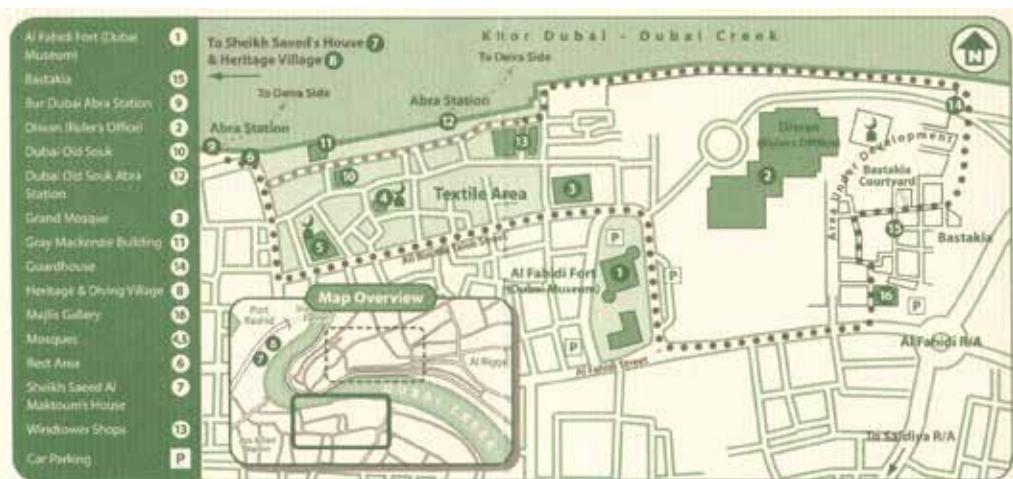
Det er ikke kun Dubais fremtid, som hastigt tager form, byens fortid er også i rivende udvikling. EMAAR properties, selv samme firma som i øjeblikket er i færd med at bygge en håndfuld nye golfsamfund og luksusenkaver i Jumeirah-bydelen, er også i gang med at restaurere og nybygge 'det gamle' Dubai omkring tidevandsfjordens sydlige bred i Bur Dubai. Fra Al Fahidi rundkørslen i øst og små 1000 meter mod vest kommer om et par år til at ligge en komplet ny og historisk transformeret bydel bestående af Al Bastakiya og Al Souk Kabeer distrikterne. Området har en del historiske fragmenter af enkeltstående bygninger og mindre bebyggelser spredt over et større areal og gemt mellem moderne byggerier. Her ligger, som navnet antyder, en souk men også et historisk museum og en lille klynge traditionelle bygninger kendt som »bastakiya« opført i koralsten opbygget omkring et indesluttet gårdrum og med de karakteristiske kølende vindtårne stikkende op over de flade tage. Bastakiya distriktet er under udbygning, og antallet af historisk udseende bygninger vil inden længe være vokset anseeligt. En på forhånd tilrettelagt rute gennem området er det overordnede styringsinstrument, som i fremtiden vil kitte distrikterne sammen til fortællingen om byen, som »er relativt uforandret af

221. »Fakelore« af eng. fake; falsk og lore; kendskab eller kundskab om et specielt emne, ofte baseret på tradition, f.eks. fairy lore, gipsy lore, animal lore, bird lore, weather lore. Metz, Tracy 2002, s. 177.

udviklingens rasende tempo«. ²²² Parkering sker ved rundkørslen eller Dubais Historiske Museum og turen, som tager den besøgende gennem de vigtigste 16 punkter i den tematisk forbundne beretning om byens historie, er anslået til at tage ca. to timer. Det er en noget standardiseret fortid, som her nyopføres og udfoldes gennem turistmaterialets *connaissance* instrukser, men til gengæld ser dens fremtid som et forbigangent ²²³ center universel og lovende ud. ²²⁴ Overfor museets østlige indgang ligger »herskerens kontor« den såkaldte Diwan. Bygningen er fra 1990 men udført i gammel stil med majestætiske køletårne og falder derfor naturligt ind i det traditionsrige område, som lokaliteten udgør. Her ligger også et par moskeer, der af religiøse årsager frabeder sig inspektion af ikke-muslimer, men som en slags kompensation herfor indtager pladsen som uindtageligt landmark og byoplevelsens auditive indslag. Følger man den anviste rute videre, guides man med indlagte pauser på strategiske steder mod vest ad Al Bin Taleb Street forbi tekstil souken og videre mod vest til en promenade, som løber langs fjorden. Næste stop på ruten er Shaikh Saeed Al Maktoums tidligere residens. Det ligger et stykke fra de første sights, og forbindelsen mellem 'det gamle' Dubai, området omkring museet og det singulære Loco Parentis, som herskerens tidligere domicil repræsenterer, er primært fortællingens fortjeneste. Al Shindagha bydelen er endnu ikke fuldstændig genoprettet alle de 32 oprindelige huse er

Bur Dubai Side Tour kort

222. Dubai "Townwalk Explorer", Explorer Publishing, 2000.

223. Den nye gamle bydel er forbigået af fortiden men indhentet i historien som et konstrueret spor. Eksemplet viser hvordan den moderne konsumkultur bruger song lines til at rekonstruere en mytologisk fortid. Se Catwin 1996.

224. Hos Giddens er fortidens standardisering og fremtidens universalitet to sider af samme sag. Giddens 1996, s. 29.

endnu ikke fuldt genopførte, men »kommunens planer om at tilbageføre området til dets tidligere glørværdighed« ²²⁵ står ved magt. Indtil da er området, hvor fjorden knækker, der hvor distrikt 312 og 311 mødes, domineret af det nærliggende Carrefour supermarked og de stablede containere ved Port Rashid. Hvis ikke Bur Dubai Side Tour havde udlagt sporet, ville sammenhængen mellem de to områder næppe have eksisteret. Hvis ikke begæret efter at finde det 'missing link' til den førmoderne verden og mindet om det autentiske, som turisten med sit kamera blænder op for, var knyttet af så stærke illusoriske bånd, ville de drastiske scenskift i forestillingen ganske enkelt være uoverkommelige. At 'det gamle' Dubai, vi her præsenteres for, ikke er udtryk for en historisk fakticitet, er måske dybest set underordnet, for **StoryTaylor** urbanismen er 'custom made'. Resten af byen hænger ligeledes sammen i kraft af de song lines ²²⁶ af kulturelle orientering sførtællinger, som mobilitetssamfundet har udlagt. Renovering er ikke bare statisk bevaring men også en fremtidssikring, en nænsom pleje af eftertidshistorien, der aktivt konsoliderer samfundets renommé, på samme måde som de forskellige monumenter langs de moderne infrastrukturer gør det. Istandsættelsen af Makthoum House, der i dag fungerer som museum for historiske fotografier, mønter og forbilledlig livsførelse, er imidlertid ikke det allestedsnærværende entreprenørfirma EMAAR's bedrift. Arbejdet er pga. opgavens særlige karakter foretaget af »en specialiseret konsulent« ²²⁷ Seed Al Maktoums hus er som udviklingstriumfens ground zero forsejlet for eftertiden og på trods af den respektfulde bevaring af alle de fine bygningsdetaljer, mangler der liv, mennesker og atmosfære i huset. Restaurering har gjort bygningen til museum, og den andægtighed, som følger med, har mere poleret distance end historisk nærvær over sig. Det kan man ikke sige om det gamle vindtårn, som står ved samlingspladsen ude foran indgangen til paladset. Det virker mindre velholdt og langt mere furet af alderdom end de nok så gamle nabobygninger. Byggetraditionens low-tech løsninger udstyrer facaderne på vindtårnet med antropologiske træk. Øjne af små strittende bjælkehæng, et kuk-hul danner mund under en næse af murefremspring, og en kamtakket afslutning der giver frisure til den gamle verdens kamp mod de varmerelaterede problemer - et næsten menneskeligt ansigt. Menneskeliggørelsen af historien og den vitalisering af fortidens tavse bygninger kan

225. Department of Tourism and Commerce Marketing projektbeskrivelse for "Shindagha Cultural and Heritage Project", 2002.

226. Catwin 1996.

227. Den "specialized consultant" som her refereres til er Bin Laden Contractors, hvis nære familieband til globaliseringens demoniserede outsider ufrivilligt forstærker den 'medgift' af kulturel spaltning, som den markedsorienterede istandsættelse af historien rummer. Den arabiske halvø traditionelle værdier går nødvendigvis ikke velbevaret op i den moderne livsstil, måske snarere tværtimod, som begivenhederne d. 11. september burde bevidne.

restaurering i sig selv ikke levere. Der må mere end byggeteknik til, for at den kulturelle arv bliver nærværende som skue, og derfor har renovering af Al Shindagha indføjret nye dramaturgiske erstatningsprogrammer til at støtte de udtjente bygninger. Lige bag det ydmyge palads ligger nemlig Heritage Village og Diving City. De to landsbyer er næsten affolket i dagtimerne, men om aftenen dukker en trup af beduiner, handelsmænd, kameler, perlefiskere og andre statister op. Arvelandsbyen og dykkerlandsbyen er i virkeligheden et stort

Dubai Diving City og Heritage Village - her er hverken dykkere eller fortid, men masser af 'foto-muligheder'

friluftsteater med to scener, som ved hjælp af indhegning og stemningsfulde kulisser hver aften opsætter en forestilling om livet i det gamle Dubai. Selv telefonboksen på parkeringspladsen har fået påklippet autentisk koralmasse, og skraldespandene ser rigtigt nok håndlavede ud. De to kulturelle identitetsfabrikker er det vestlige yderpunkt i rejsen gennem fortiden og eksempel på, hvordan den nutidige by gennem nyfortolkning af principperne om heritage planning til 'implanting heritage' spænder over facts og fiktion i en finmasket kombination af byggeri og begivenheder. Krybbespillet, som har til huse i det koreograferede rum, er af hensyn til turisterne og det sene opførelsestidspunkt kombineret med en rituel afspisning. Dubais skabelsesberetning er uløseligt forbundet med konsum, og selve historiens rum indtages og forbruges nu på lige fod med perler og silke. Sheiken sponsorerer omkostningerne, der er ingen direkte entré til nogle af stederne, for pengene inddrives indirekte gennem sluserne ude i lufthavnen. Det eatertainment²²⁸ arrangement, som sættes op omkring Heritage Village og

228. Eng. sammensætning af Eat + Entertainment. Inden for den vanlige kritiske diskurs dækker betegnelsen over, hvordan kulturen er blevet 'spist' af underholdningsindustrien – og det er nok til dels tilfældet her, men eatertainment fænomenet er også en kulturel kortlægning. En søgen tilbage til rødderne gennem konsum. Tyskland + Belgien = øl og pølser, USA = burger og cola, Italien = vin og pasta osv..

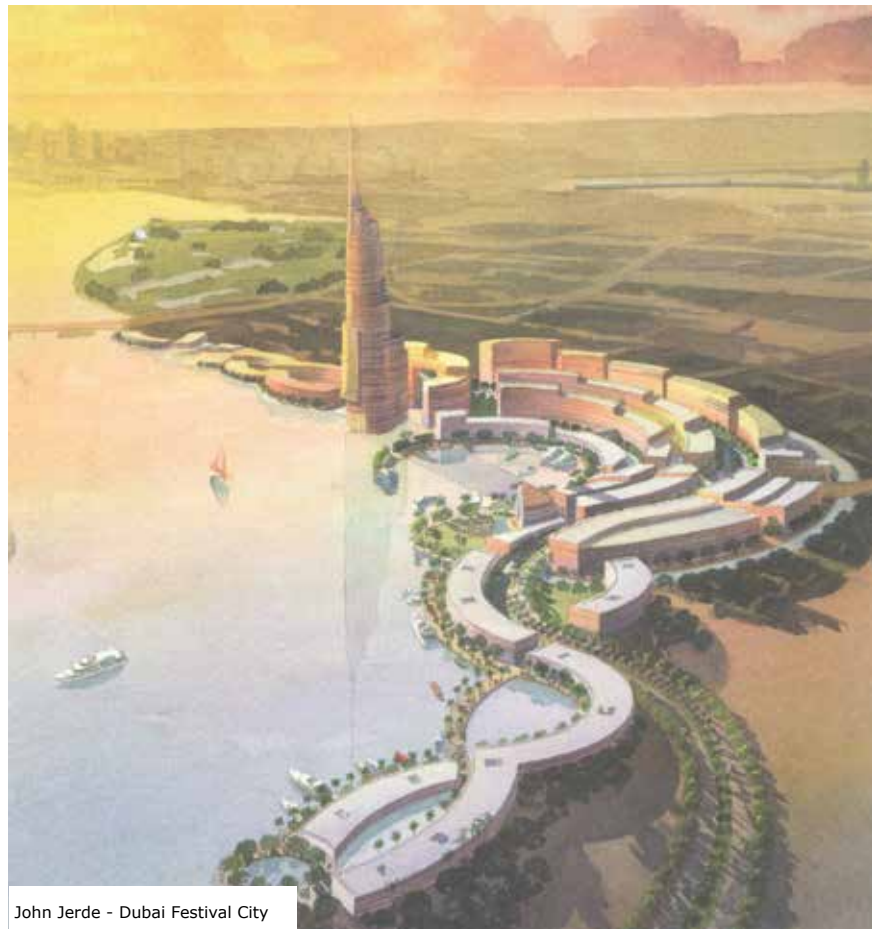
Diving City, lokker hver aften en del folk til og har to varianter. Enten møder man op på stedet, ser forestillingen, køber en pita, spiser på restauranten ved promenaden, eller så pakker man hele konceptet og køber en billet til indenrigs-charterforetagendet Al Boom Tourist Village. Turistlandsbyen er trods navnet mest populær blandt det ikke-vestlige segment og er slet ikke nogen by men en række selskabslokaler i traditionel stil og en sejlede restaurant. Ordet »Tourist« angiver ikke, som man skulle tro, at 'det her er for alle jer turister', men er i virkeligheden ment som en eksotisk mulighed for at opleve en oprindelse i det moderne og et tilbud til de stedkendte om at tage del i oplevelsesøkonomiens forunderlige tidsrejser. Selskabet sender folk på et ti kilometer langt minicruise ned langs fjorden, fra motorvejsbroen Al Garhoud Bridge i øst til Maktoum house i vest og tilbage igen. Al Boom har gjort iscenesættelse af byen til en social adspredelse på lige fod med bowling, biografgænger og fun shopping. De gamle Dhow både sejler roligt igennem hele sceneriet, mens gæsterne nyder gastronomiske eksempler på det lokale køkken uden påtrængende souvenir-fis og alkohol udskænkning. Hvad der i den forbindelse er by, og hvad, der er eventyr, er ikke så væsentligt, så længe det er økonomien, som behersker rummet og ikke omvendt. Det er måske den største forskel på Dubai dengang og nu.

Dubai Festival City

Den fiktionisering af rummet, som præger rekonstruktionen af Dubais 'gamle' bydel, kompenserer for fraværet af historie og er indlysende nok også et kulturelt forsoningsprojekt, men den bevidste sammenblanding af byens fysiske struktur med fortællingens og eventyrets narrative konstruktioner er som byudviklingsprojekt ikke kun en kompensatorisk strategi. Det episke bylandskab, myndighederne nøje reorganiserer som traditionens og fortidens lokaliteter, er i høj grad udtryk for en markedsføring af historien, der indretter byen efter oplevelsesøkonomiens stigende efterspørgsel på rumlige og kulturelle værdier. Fritid og fortid er i den forstand blevet parallelle konsumdomæner, der begge har betydning som identitetsmæssige orienteringsfelter, og derfor udgør en vigtig økonomisk dynamik for byen. Traditionstabet og manglen på herkomst er kun ét af aspekterne ved det fremadskridende tilbagetog, som arkitekturen her i stilistisk forstand foretager. Den omkalfatring af rummet, som finder sted i Al Bastakiya, Al Souk Kabeer og Al Shindagha distrikterne, vidner om, hvordan byen med den nye økonomi

John Jerde - Dubai Festival City

har fået tilføjet en ekstra dimension til sin plan. Hen over byplanens fysiske organisering ligger et manuskript, som redigerer rummets og arkitekturens form. Urbanismen har delvis fået udskiftet omfangets betydning med begivenhedens - og hvor planlægningen en gang troede, at livet kunne formes gennem styring af rummet, er det nu tilsyneladende rummet, der mere eller mindre kontrolleres via markedets organisering af livet som stil. Arkitekten bag det nyeste og mest frapperende byudviklingsprojekt i Dubai, Dubai Festival City, californieren Jon Jerde har set denne paradigmatisk vending i arkitekturens sociale grammatik, når han om sit formsprog siger: *»Vore kurver er ikke formelle, men perceptuelle; de bliver brugt til at trække folk ind«*.²²⁹ På samme måde som barokkens optiske illusioner og anamorfoser forsøgte at sprænge rummets fysiske grænser ved at fange betragterens opmærksomhed fra en bestemt position, bliver byrummet nu behersket af en drejebog, som dirigerer forbrugerne rundt i et stadig ekspanderende konsumlandskab.²³⁰ Ekspansionen af konsumøkonomien er ikke begrænset til byens fysiske dimension. Dubai Festival City er på samme måde som den rekonstruerede historie udformet som en fortælling. Arkitekten behandler rummet som et storyboard og anser urbaniteten som noget, der først og fremmest har udstrækning i tid. *»Vores arbejde er en syntese af mange discipliner for at forbedre det menneskelige fællesskab, idet vi transponerer os ind i tid«*.²³¹ Jerde kalder selv dette rum for *»scripted space«*, og navnet Dubai Festival City understreger helt åbenbart, at det er festivaliseringen af byen, der er på programmet. *»'Disneyland effekten' har entreret vores sprog for at minde os om, at de hypertrofiske mall 'byer' er blevet essentielle for den globaliserede turisme«*.²³²

Dubai Festival City har først for nyligt fået sheikens godkendelse²³³ og er endnu kun synlig som billboard og internetservering. Festivalbyens Chief Executive Officer, den amerikanske arkitekt, verdensborger og forretningsmand Lee Tabler, forklarer: *»Internettet er en essentiel del af Dubai Festival City's kommunikation med potentielle lejere og andre nysgerrige tilskuere (...) I mange tilfælde er det den første kontakt, som folk vil have med os, og det er essentielt, at websiden præsenterer et dynamisk, klart og konsistent budskab«*.²³⁴ Projektets fremtidige succes afhænger i vid udstrækning af, om den elektroniske

229. Anderton mfl. 1999, s. 198.

230. Klein, Norman M. 1999, s. 113-121. Kleins parallelisering til barokken er rammende, hvad angår selve den visuelle eksplosion, men motivet i den "elektroniske baroks" anamorfoser og trompe l'œil effekter trækker ikke blikket op og ud fra det jordiske, men (som »The Palm« eksemplet også antyder), ned og ind fra rummet.

231. John Jerde - citeret fra: Anderton mfl. 1999, s. 203.

232. Op. cit. s. 131. Hypertrofisk er den medicinske betegnelse for sygelig vækst af et organ.

233. I Stars Online på <http://www.stars.com/art/101757501715460.htm> (besøgt 02-02-2003) citerer Ben Smalleys, i "A Tale of two Cities", Mr. Al Futtaim for: "It was given the green light at the first presentation," Mr Al Futtaim said. "It was approved on the spot, which was amazing. Nowhere else in the world would something happen that quickly. You would have to go through countless proposals and presentations, but here you are given immediate encouragement and support and, as the private sector, we become even more encouraged to contribute to the future of Dubai".

234. Pressemeldelse: »Dubai Festival City Website Revitalized« på: <http://www.dubaiFestivalCity.com/press15.html> (besøgt marts 2003).

pilotering lykkedes, og om den konceptuelle fundering slår igennem i cyberspace. Af de farvefulde beskrivelser og billeder fremgår det, at projektet kommer til at dække et ca. 500 ha stort område, der strækker sig omkring 4 km langs fjordens nordside fra Al Garhoud Bridge mod øst. Alene størrelsen gør, at projektet har fåret status af en 'by i byen'. Denne nye by-i-byen er, som det hedder, »designet for fremtiden« og kommer til at bestå af 15 forskelligartede distrikter, der bredt dækker de forskellige målgrupper, som de indledende markedsundersøgelser kortlagde. Selve planen har nærmest aftryk som en haletudse. Et 55 etagers tårn udgør festival byens landmark, og får bebyggelsen til at vende hovedet mod vest. Efter tårnet er hægtet en hale af aftrappende bebyggelser, der i svungne forløb understreger »waterfront bebyggelsens« maritime tema. Ifølge den officielle presserapport sigter projektet mod at transformere »the shopping, living, leisure and working lifestyles in Dubai« til en alt-inkluderende destination. Den samlede masterplan kommer foruden det 55 etagers promontory tower²³⁵ til at indeholde en såkaldt »signature corporate office development, en 18-hullers rekreativ golfbane designet af Robert Trent Jones II, 21.000 boliger spændende over forskellige 'stile', 'settings' og budgetter, en dynamisk underholdningszone, diverse forretningskvarterer, et fuldt spektrum af fælles faciliteter og fem hoteller, hvoraf det ene vil blive et ressort på en menneskeskabt ø i fjorden«. ²³⁶ »Størrelsesordenen og mikset af dette projekt findes ikke noget andet sted i verden«, hedder det videre samme sted, men Dubai Festival City er strengt taget ikke knyttet til stedet som loci. »Da vi kiggede på stedet, fandt vi, at det havde præcis den energi, vi kiggede efter, det var et jomfrueligt land, som gav os fleksibiliteten til at gøre, hvad vi gerne ville«. ²³⁷ Byggestilen har også trods de farvemæssige og formelle parafraseringer af omgivelserne umiskendeligt Jon Jerde's præg. Det karakteristiske svungne forløb og hele programsætningen tilhører den særlige gruppe af forvoksede mall'iserede bebyggelser, som Jerde International efterhånden har opført på alle verdens kontinenter, undtagen Antarktis. ²³⁸ Dubai Festival City udspringer snarere af, hvad der i arkitekturteoretisk sammenhæng må betegnes som **Genius Logo** - byplanlægning som mediestrategi. Planen er et brand, en loyal dublet af projektets logo. »Logoet reflekterer Dubai Festival City's dynamik og skal bidrage til at grundlægge dens image i forhold til det lokale, regionale og internationale publikum«. ²³⁹

235. "Promontory" betyder direkte "forbjerg", men den denotative betydning lader sig dårligt oversætte til dansk. Tårnet er naturligvis et landmark i Lynch's forstand, men er som udråbstegn integreret i logoet, idet det forholder sig grafisk til selve planen, som punktet til udstrækningen i tegnet »!«.

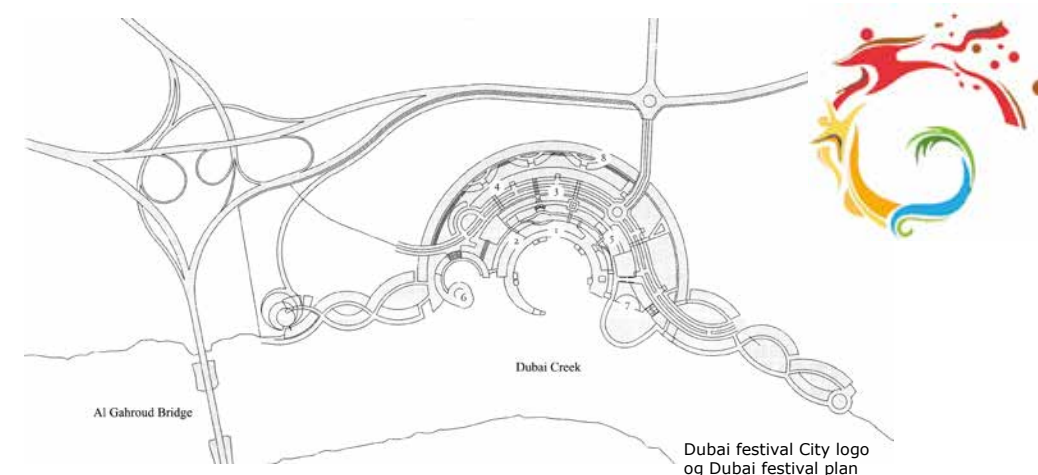
236. CEO Lee Tabler Al-Futtaim Group på: http://www.afwebadmin.com/futtaimwatches/new/details_press.asp?id=860

237. Stars Online på <http://www.stars.com/art/101757501715460.htm> (besøgt 02-04-2003).

238. Norman M. Klein 1999, s. 113.

239. http://www.afwebadmin.com/futtaimwatches/new/details_press.asp?id=860 (besøgt 15-01-2003).

Developerne bag Dubai Festival City er Al-Futtaim Group, der opererer inden for en lang række finansielle sektorer og forskellige brands som Volvo, Lexus, Chrysler, Honda, Dodge, Jeep, Hertz, Toshiba, Panasonic, Technics, Sanyo, Aftron, Alcatel, IKEA, Marks & Spencers, Toys 'R' Us, Minato, Alba og Seiko. Al-Futtaim Group har selv finansieret projektet og kan altså selv forpagte hovedparten af dets kommercielle programmer. Første fase af den i alt 4 milliarder US \$ store bebyggelsesplan forventes klar til september 2003. Festivalbyen bliver, når den engang står fuldt udbygget, mellemøstens største »mixed-use real estate project«. Den adskillelse af beboelse, rekreation, produktion og transport, der sprogligt ligger gemt i termen »blandet brug«, og som dannede grundlaget for udformningen af den industrielle by, er med franchise kapitalismen blevet til et overlappende territorium. Festivalbyen skal ikke bebos i traditionel forstand, men timeshares ud til den nye verdensborger. De mange lejligheder og hotelværelser er plugget direkte til lufthavnen, hvis luftrum er bebyggelsens fysiske portal. Festival City er et forbrugsfællesskab, indbyggerne er kunder, byen er en forretning, og de rekreative faciliteter indgår i bebyggelsesplanen som effektive produktionsfaciliteter. Den 18-hullers Robert Trent Jones II golfbane, der skal være det grønne element i bebyggelsen, er ikke bare udlagt for sjov, men i høj grad designet til brug for elitens Business Vacation. ²⁴⁰ Al-Futtaim Group har med Dubai Festival City fuldført, hvad mallificeringen længe har indvarslet men kun antydningvis virkeliggjort. Med Dubai Festival City har mall'en overskredet den sidste barriere og realiseret sin latente ambition om at træde i karakter som fuldbyrdet by.

240. "Business Vacation" er et af Koolhaas' patenterede begreber. Koolhaas mfl. 2001a, s. 704.

Dubai Shopping Festival

Al Futtain Investments er foruden at være initiativtagere til Dubai Festival City samtidig en af hovedsponsorerne bag Dubai Shopping Festival, der siden 1996 har været det største "retail cum entertainment extravaganza" optrin i Dubai. Festivalen finder sted tidligt på foråret som en slags kraftanstrengelse midt i lavsæsonen og omfatter principielt hele Dubai, men festivalen har med hjælp fra den nye sponsor fået etableret sit temporære

hovedkvarter Global Village Dubai inden for Dubai Festival City området ved foden af Al Garhoud motorvejsbroen. Den "globale landsby" er shopping festivalens EXPO og består af forskellige 'internationale' pavilloner repræsenterende begivenhedens ledende markedsaktører og samtidig en slags referenceramme for de territorier, producenterne ønsker at associere som hjemsted. Global Village Dubai stabiliserer desuden de centrumsløse festligheder med forskellige massetilrækningseffekter som fyrværkeri, musik, »mad fra fremmede lande«, souvenirs, åbningsceremonier og andre samlende wow effekter. Selvom byens iscenesættelse er lige så centrumsløs som byen selv, har arrangørerne af Dubai Shopping Festival, DSF indset, at markedsføringen med fordel kan samles på samme måde, som ethvert shoppingcenter må have et atrium, for at begivenhedsrummet og konsumkulturen kan se sig selv. Og DSF er i høj grad et spørgsmål om at synliggøre Dubai for det globale publikum. Festivalen blev i sin tid igangsat for at sætte skub i handelen og har på sit ottende år udviklet sig til en større begivenhed - noget i retning af konsumkulturens genopstandelsesritual - der inkluderer forskellige events og underholdningsmæssige programmer. Under sub-temaet »En verden, en familie og en festival« blev i 2002 afholdt en lang række arrangementer bl.a. Dubai World Cup hestevædeløbet, UEA World Cup »udholdenheds marathon«, »Ideal Arab Mother and Family Awards«, golf turneringen Dubai Desert Classic, Family Fun fænomenet Safe City, et sandskulpturshow, en bryllupskostume udstilling, forskellige motor stunt shows og ikke mindst »Hamdan bin Rashid Al Maktoum Award for Distinguished Academic Performance« – foruden hundredvis af andre arrangementer, der kan støtte op om indkøbseventyret. Den strategiske spredning af begivenheder og kulturelle højtideligheder, de forskellige støttearrangementer repræsenterer, afspejler en ny global tilbøjelighed til at lokalisere shopping som kernen i det kulturelle mønster. Budskabet synes i al fald at lyde: Uden gode malls ingen lykkelige familier og uden gode indkøbsmuligheder ingen akademiske præstationer. Byen er i det dominerende markedspektiv blevet til en udvidet butik og urbanitet nærmest synonym med cappuccino og croissanter. De gode byrum er som regel udført i granit, med vandkunst og lys-på-om-aftenen effekter. Varerne der efterspørges i denne særlige **Lyon's-Club-Urbanism** er stort set

de samme, det drejer sig derfor om at variere atmosfæren omkring tingene og kombinere udbuddet i nye konsumdiskurser.²⁴¹ Festivalens store begivenheder har enten deres egne maneger eller benytter Global Village's hovedscene. De fleste større parker inddrages i festlighederne, ligesom alle shoppingcentre selv sagt indgår som festivalens fremskudte arenaer. Men også rummet uden for de kommercielle hot spots inddrages. Flere af de store færdselsårer får i forbindelse med festivalen tildelt et tema, der skal gøre gaderummet til et udendørs galleri for kunstoptræden, sportsaktiviteter og andre »familieorienterede« skuespil.²⁴² Byrummet bliver under begivenhedens indtog inddraget som markedsplads for denne postindustrielle produktionsform, og Dubais **citoyen simulations**²⁴³ får, uden altid at kende hele manuskriptet og uden altid at have råd til selv at konsumere, tildelt en rolle som statist i situationens centrum.²⁴⁴ I 2002 deltog over 2,5 million shoppere fra hele verden i opførelsen af dette urbane tempus. Under festivalen invaderes byen desuden af forskellige fiktive karakterer fra eventyrets verden: plasticdukker, smilende oppustelige ballonansigter og omvandrende kostumer fra Disneyland, som typisk kunne være Aladdin og næsten uden undtagelse altid Snehvide + dværge, der gæsteoptræder rundt omkring i byens parker og indkøbscentre for at gøre det hele mere eventyrligt og for at oppiske den stemning af kontrolleret hysteri, der er nødvendig for at forbrugsorgiet ikke taber pusten.²⁴⁵ Der er behov for en vis politisk og moralsk elastik i begivenhederne, for at al verdens forbrugere vil indfinde sig. Fun-shopping er ikke kun muzak. Fri markedsøkonomi kræver i sidste ende, at magtens øre indstiller sig på »easy-listening«.²⁴⁶

En af de ting regeringen i Dubai må have hørt om, er historien om vejret, og hvordan dårligt klima efter alt at dømmes er det eneste, der rettelig bør vække bekymring i den generiske by.²⁴⁷ For at kompensere for det faldende antal turister

241. Udenfor shoppingfestivalen er der i følge DubaiCityGuide.com under "complete information on Dubai" otte forskellige hovedrunder at tage gennem byens konsumlandskab - via: 1) Større shoppingcentre og landmarks, 2) Golfbaner, 3) Parker og rekreative centre, 4) Sightseeing, moskeer og biografier, 5) Bus ruter, 6) Sheik Zayed Road, 7) Større hoteller og 8) Hospitaler. Se: http://afwebadmin.com/futtainwatches/new/details_press.asp?id=860 (besøgt 02-04-2003). (forkert tjek lige)

242. Om gaden som automobilkulturens galleri se: Banham, 2001, s. 203.

243. Dubai har kun 10 % borgere i 'borgerlig' forstand – så 90 % af det offentlige liv udføres af disse »simulerede borgere«, der enten er viserede turister eller servicepersonale, som lever i en form for u-udgrænset sfære af tålt ophold. Den moderne by har ingen synlige bagtrapper til tyende, segregeringen sker usynligt én parnasse som almindelig auto-mobil-trafik.

244. Der er ikke mange kritiske røster fremme i de officielle medier. For en anonym kritik af hele konsumfestival programmet se: <http://www.muslimedia.com/archives/oaw02/dubai-damn.htm> (besøgt 04-02-2003).

245. Kritikken af Disneyficeringen går på dens kommercialisering af kulturarven, at eventyret kastreres og kopibeskyttes. Det omvendte synspunkt fremføres sjældent, at den også udglatter potentielle konflikter – til fordel for velstand. Den arabiske kultur tillader flerkoneri, og der opstår en særlig spænding, når Snehvide og hende syv lystige følgesvende møder op i indkøbscentret. Men Disneys muntre fremstilling af gruppen, kamuflerer den latente konflikt og åbner for en patriarkalsk udgang, idet Disneys 'infantil'-fortolkning: dværg ≠ faun – gør det muligt at se historien som et arketyrisk bevis for, hvordan den potentielle trussel (her polyandriet og den kvindelige promiskuositet) reducerer manden til gnom. På den anden side er det heller ikke æresdrabet (det forgiftede æble) der kalder helten frem, konflikten sønes spatialt ved at udstille konsidentiteten i et hermetisk 'frigidarium' (glaskisten er ligesom shoppingcentrets airconditionerede interior rum for et tempereret begær). Disneyficeringen gør traditionen generisk, ophæver det hermeneutiske herredømme, dogmatikken osv, hvorved der åbnes for et symbolneutralt handelsrum.

246. Norman M. Klein 1999, s. 113.

247. "Bad weather is about the only anxiety that hovers over the Generic City.", Koolhaas, 1994a, s. 1263.

som følge af sommermånedernes høje temperaturer har myndighederne, siden 1998, derfor afholdt det årlige Dubai Summer Surprises, DSS, i juni, juli og august. Under overskriften »The Summer Capital of Fun« lanceres efter 'kinder-æg-princippet' ti ugelange serier af »overraskelser« og underholdningstilbud for al verdens børnefamilier indpakket i forskellige kommercielle omslag og klimatisk kontrollerede mødesteder. I modsætning til Shoppingsfestivalens rendyrkede forbrugsfest med underholdning og spender-drift²⁴⁸ i fokus, er vægten i DSS arrangementet lagt på infotainment, børne-op-pasning og nedkøling. F.eks. Cartoon Surprises, Knowledge Surprises, Back-2-School Surprises, Ice Surprises, etc. Is-temaet er måske det mest gennemførte af alle underholdningspakkerne. "Is" slår krystalklart igennem som koncept på hele tre distinkte niveauer: som potentiel lise for den truende overophedning, som eksotisk antitese til det omgivne ørkenlandskab og som konkret konsumerbart produkt. Når tematiseringen så effektivt er slået igennem som den moderne bys ariadnetråd, skyldes det måske denne evne til at skabe forbindelser på tværs af de vanlige topologisk fikserede forestillinger om stedet. De begivenhedssteder, der iscenesættes med shoppingsfestivalen og "sommer overraskelserne", er netop modulationer af både begivenhedens tid og byens sted. Dubai er ligesom alle andre moderne byer fuld af disse »kronotoper«. ²⁴⁹ Tidssteder som f.eks. Eskimo Land, DSS 2002 hovedattraktionen ude i Fun City ved lufthavns EXPO område. Her tilbydes de valfartende børnefamilier og alle de andre turister en virtuel rejse til et forunderligt åsted uden for den lokaliserede verdens stedslighed. »**Rejsen til Eskimo Land fører børnene gennem eskimoernes livsstil, traditioner og dagligdags liv. At leve i blandt pingviner og isbjørne giver eskimoer en helt anden livsstil i en verden af is, og gennem denne DSS lokalitet får børnene mulighed for at gennemleve denne erfaring.**»²⁵⁰ Den moderne by har med tematiseringens tidssteder fået mulighed for at parre disse 'isbjørne' og 'pingviner', der i virkelighedens verden lever på hver sin side af jordkloden, til en fortælling om et sted der hverken findes i geografisk forstand eller er indlejret i den territoriale kontekst, hvor den erfares. Selvom denne forståelse af stedet som en modulation af tid og rum sikkert ikke er det Al-Futtaim Group (skaberne af Dubai Festival City og hovedsponsor for Global Village Dubai) ekspliciterer, når de på deres hjemmeside under rubrikken »filosofi« taler om »a sense of place«, ²⁵¹ er det alligevel oplevelsesrummet og forståelsen af det moderne urbanitets kronotope karakter, der her de facto udfoldes.

248. Den østrigsk-amerikanske byplanlægger og faderen til den moderne shopping-center-urbanisme Victor Gruen, har lagt navn til den såkaldte "Gruen drift" – den tilstand af let løssluppen distraktion der er impulsøbets modus operandi. Se Leong 2001, s. 381.

249. Tygstrup 2003.

250. http://www.godubai.com/dss2002/wns1.asp?_article_id=2002/PKM%2388 (besøgt d. 18-03-2003). Gennemleve er måske det mest centrale begreb i denne sammenhæng. Det bymæssige opleves altid qua dette 'igennem', men som eksemplet skulle illustrere, er det ikke givet, at dette modus nødvendigvis skal være en topografi, det kan lige så godt være en udstrækning i tid – eller noget midt imellem.

251. Jf. Dubai festivals hjemmeside på: <http://www.dubaifestivalcity.com/philosophy.html> (besøgt d. 04-02-2003).

Shopping byen

Destabiliseringen af stedet som topologisk konstant, denne nye "fornemmelse for sted" afspejler, rokker indlysende nok ved den materielle kultur, vi har arvet fra industrisamfundet. Forbindelsen mellem tingen, dens tilblivelse og symbolske betydning, er grundlæggende blevet forandret i og med, at produktionsstedet ikke længere er ophav for produktets historie.²⁵² De materielle genstande, vi lader med kulturelle udtryk og knytter til en forhåndværende erfaring, er enten »Made in China« eller produceret over det meste af verden og samlet til en helhed et tilfældigt sted af et internationalt firma. Produktionsstedet har ikke længere relevans for tingen, varen eller produktet – stedet eller rummet tilskrives nu primært betydning i forbindelse med tingenes display og det efterfølgende forbrug. Konsum finder sted alle steder, og denne tingenes hjemløshed er således en medvirkende årsag til, at samtidens materielle kultur er så besat af tematiseringen. Kampen om adkomsten til produktionsstedet er til dels blevet til kampen om kontrollen over distributionsstederne, og dermed er territoriet som historiefortællingens slagmark i strategisk forstand mindre interessant, end den forbrugskontekst fortællingerne selv erobrer. Brand'et er skudt ind mellem os og tingene som et arbitrært tegn, der oven i købet ofte støbes, før produktionen sættes i gang. Vi søger ikke længere rundt i et produktionslandskab, som i den historiske bys standslokaliteter af Købmagergader, Sæddelmagergader eller Guldsmedegader. I de moderne indkøbs-centre føres vi af »Brands Guide« gennem konsumlandskabets kendetegns-kontekst. Den indsigt har MKM Group, indehaverne af Wafi City i Dubai, allerede indarbejdet i deres markedsstrategi. Wafi City ligger i Bur Dubai bydelen,

Brands Guide fra Wafi City shoppingcentret

252. Jf. eksemplet 'Snehvide'.

på sydsiden af fjorden et par hundrede meter fra Al Garhoud Bridge og det kommende Dubai Festival City, DFC. Shoppingcentret, der på samme måde som DFC har integreret både beboelse, rekreative og underholdningsmæssige programmer, udgiver sit eget magasin Insight. Magasinet er i familie med f.eks. Benetton's Colors, der hverken er en traditionel reklame eller et uafhængigt livsstilsskrift men en slags hybrid. Insight udkommer i 25.000 eksemplarer to gange om måneden og er en taktisk udvidelse af konsumstedets kontekstuelle ramme. Magasinet omhandler de produkter og livsstilmæssige karakterer Wafi City har defineret som deres potentielle markedssegment, eller som det hedder på hjemmesiden: Insight er »[...] **magasinet fra Wafi City der indfanger essensen af det gode liv**«. ²⁵³ Magasinet eksemplificerer dels, hvordan kampen om den nye forbrugsoffentligheds virtuelle territorium føres, og ikke mindst i hvor høj grad denne nye diskurs er sig bevidst om den kulturelle forskydning af 'tingenes tilstand', der her er på tale. MKM Marketing udtrykker det selv ret præcist: »**Indsiget betyder 'at have evnen til at se den indre natur eller gemte dybde i tingene' – som er det, Indsiget magasinet drejer sig om**«. ²⁵⁴

Spørgsmålet er, hvad det betyder for byen, at de betingelser for at tænke rum og historie, industrikulturen har overleveret os, står over for så grundlæggende forandringer? Hvis shopping vitterligt er blevet den moderne materielle kulturs fællesnævner, må byplanlægningen nødvendigvis indstille sig på at lære af denne nye virkelighed. Ikke mindst i Dubai hvor der stort set ikke findes aktører udenfor dette ekspanderede rum. De fleste af byens kommercielle knudepunkter titulerer allerede sig selv

som by- eller byrum. Deira City Center, Lamcy Plaza og Wafi City er trods de bymæssige efternavne alle privatejede indkøbscentre. Der er ingen tvivl om, at shoppingcentrenes distributionssteder låner af byens tableau vivant og bruger det som baggrund for deres organisering af vareudbuddet. Shoppingcentrenes interiør henter uden undtagelse deres spatiale organisering fra den industrielle metropols butiksgader og markedspladser. Og med de nye mall-konglomerater er både markedspladsen, underholdningsindustrien og det private boligmarked nu indlemmet i en og samme private sfære – eller som det hedder »**Wafi City [...] en helt ny destination indenfor en grænse**«. ²⁵⁵ Grænsen, der her nævnes, er først og fremmest ejendomsretslig. Hvad der før var funktionelt/programmatisk adskilt er nu blevet føjet sammen, og hvad der engang lå spredt som udparcelleret privat foretagsomhed i et offentligt rum er nu klumpet sammen omkring et nyt

253. Shoppingcentrets hjemmeside på: <http://www.waficity.com/insight/index.htm> (besøgt 19-03-2003).

254. Ibid.

255. Ibid.

domæne, der i klassisk forstand hverken er privat eller offentligt. At den klassiske distinktion mellem disse sfærer er i opløsning betyder imidlertid ikke, som det så ofte påstås, at sidstnævnte er ved at forsvinde. Uden for Wafi City ligger stadig et rum og venter på, at urbanismen får formuleret nye programmer, der kan sikre, at vi fortsat kan møde 'den anden' uanset, om der ikke er økonomiske forudsætninger for at deltage i konsumfællesskabets fun-shopping ritual. Selvom det rum, shoppingcentrene har erobret, ligner en vrangvending af det, vi før kendte som byen, og selvom de nye 'centre' forsøger at imiterer byens rumlige kvaliteter, er det en misforståelse, hvis tendensen gøres til årsagen til den påståede krise. De nye konsumsteder er højst et symptom på forandringen af industrisamfundets materielle organisering. Når Wafi City uden hæmninger kopierer civilisationens monumenter og bruger Sfinksen til restaurant eller gør Pyramiderne til blikfang, er det højst udtryk for, at kulturhistorien for alvor er indtrådt i bygningsværkets globalt reproducerbare tidsalder. ²⁵⁶ Når Lamcy Plaza shoppingcentret i sit atrium opfører en replika af Tower Bridge overfor et livagtigt vandfald, svækkes hverken forbindelserne i London eller naturens kræfter. Mallificeringen har, for at referere til Walter Benjamin parafrasen, trods sin udbredelse ikke urbanitetens aura. Den lader sig næppe helt kommerialisere, det viser statistikken. ²⁵⁷

Lamcy Plaza's atrium med replika af Tower Bridge og tropisk vandfald

256. Benjamin 1936.

257. Ifølge Wafi Management's egne optællinger er det kun ca. 12 % af de besøgende »som har poser med ud af centret«. 88 % af shopperne bruger altså ikke mall'en til indkøb men har et andet ærinde end simpelt forbrug.

Grøn af overdådighed

På samme måde som konsumstederne dårligt kan indpasses i den modernistiske byforståelses kvadrede territorium, ligner Dubais parker heller ikke længere et af industrisamfundets traditionelle enemærker. Grønt er stadig 'default layer' i de rekreative enklaver, og kigger man på kortene over byen, er der heller

ikke tvivl om, hvor parkerne findes. Al Mamzar Park, Umm Suqueim Park, Al Rashidiya Park, Jumeirah Beach Park, Deira Park, Mushrif Park, Safa Park og Dubai Creek Side Park er klart markerede grønne felter på den ørkengule bund. Men der er også andre typer af grønne områder, f.eks. de privatejede golfbaner, polo klubberne, væddeløbsbanerne, rundkørslerne, de store motorvejs spagettiudfletninger og alle beboelsesområdernes fællesarealer. Tager man de sidste, er det imidlertid kun den

kartografiske signatur, som altid er grøn. Græs, træer og buske optræder udelukkende i forbindelse med kunstvanding, og selv om UAE med et dagligt forbrug på 380 – 450 liter pr. indbygger har verdens næststørste vandforbrug,²⁵⁸ er det langt fra alle grønne områder, der vitterligt er grønne. Ofte er de parceller af savannelignende tilstande udstyret med fodboldmål og tomme bænke. Grønt er i modsætning til de fleste amerikanske og europæiske bylandskaber ikke en automatisk tilstand mellem det byggede, sprawl-substansen eller elementer i den figurlige markering af territorialgrænser, men en form for trods imod

det omgivne landskabs klimatiske betingelser og samtidig en luksuriøs belægning på lige fod med importeret marmor. Hvis den traditionelle bypark i de modernistiske prospekter repræsenterede det naturliges indtog i urbaniteten, er Dubais grønne enklaver absolut det modsatte. Dubais parker har overhovedet ingen referencer til den geografiske kontekst, og som landskab betragtet er de ofte mere fremmedartede i forhold til de naturlige omgivelser end et tilsvarende stykke af månen

ville være det. 'Grønt' er her primært en saftig signatur for overskud, hvis funktion nok er hygiejnisk og regenererende for arbejdskraften som i den modernistiske vision, men er frem for alt et optisk bidrag til den livsstilmæssige stråleglans, der skal tiltrække eliten af post-nationale freelancere. De kunstige landskaber er Sheikens bidrag til den nye økonomis søgning efter visuelt konsumerbare goder. Parkerne omtales ofte som »lush landscapes«, og turist brochurerne siger lige ud, hvad det handler om: »Parkens grønne planter er et festmåltid for øjet«. ²⁵⁹ Disse

258. United Arab Emirates Yearbook, "Infrastructure" 2002, s. 178, på: http://www.uaeinteract.com/uaeint_misc/pdf/English/Infrastructure.pdf (besøgt marts 2003).

259. Jf. "Parks & Gardens" i "Free Dubai City Tourist Map"

overdådighedszoner afslører, hvis man sætter sig lidt ind i dem, samtidig flere lighedspunkter med den lokale bosætningstradition, end det umiddelbart falder ind. Ørkensamfundet har historisk set ikke haft samme muligheder som f.eks. europæerne for at dyrke landskabet som et manipulerbart æstetisk sceneri. Ørkenfolket har allegorisk set ikke samme kulturelt indlejrede tilknytning til jorden som landbrugskulturen men derimod praktiseret, hvad der kan kaldes en rituel udbredning af medbragt kulturunderlag, og i stedet for den funderede bosætning Heidegger taler om²⁶⁰ rullet tæpper af færdigvævede landskaber ud over sandet. De statsplanlagte parker er i den forstand primært værdiladede væg-til-væg-tilstande i ørkenrummet og må til en vis grad forstås som en udlagt gæstfrihed af underholdningszoner for de mange udlændinge, der holder festen i gang. I Safa Park, der ligger ud til E11 motorvejen ved afkørsel no. 2 i bydelen Jumeirah, har myndighederne helt bogstavelig fordoblet den syntetiske engelske have med et opløftet plan af højttalere, der til tider spreder en drønhamrende vestlig atmosfære af engelsksproget pop-radio-program ud over anlægget. Græsset i parken er helt håndgribeligt rullet ud i lange lige baner, der i det stærke sollys giver plænen det karakteristiske moiré mønster, som ellers kun kendes fra TV transmitterede fodboldkampe. Safa Park har desuden dansk fabrikerede og risikofrie legeredskaber, et kunstigt vandfald, en andedam til vandcykler, en trafikskole, et tivoli etc. og er ligesom de fleste andre parker i Dubai nærmest hyper-pastoral. Der betales entré ligesom i Disneyland, og på den anden side af indhegningen bydes man velkommen af The Mask, Supermand og andre tegneseriebetjente, der i denne sammenhæng sikkert statuerer en venlig men også kompromisløs

Safa Parks World Village er en 'EXPO i EXPOen'

260. Heidegger 1951.

forkærlighed for ro og orden. Parkerne har alle, udover samlingen af forskellige eksotiske flora, indrettet et attraktionscenter eller kerneområde af globus tilstand, der tilføjer det fastlagte rutesystems oplevelsesmæssige spor en ekstra dimension og fornemmelse af at færdes omkring. Begrebet park betegner således mere en tilstand af en verden-i-verden – ligesom EXPO'en - end det indrammer konstruerede landskabsmetaforer. Safa Parks EXPO element er en serie mandshøje skalamodeller af al verdens underværker: Pyramiderne, Sfinksen, Coloseum, Taj Mahal og det skæve tårn i Pisa m.m. Mushrif Park i den anden ende af byen har en

World Village af pavilloner med et verdensomspændende udvalg af regionale byggetraditioner man kan besøge. I Dubai Creek Side Park findes en slags tematisk geografi af mere moderne og lystbetonede elementer. Parken har selvfølgelig en miniature verden af is-skulptur-vidunder-byggerier samlet i frysehus pavillonen Snow World, men hovedseværdigheden er uden tvivl de to fuldskala konstruktioner: luftballonen og svævebanen der fysisk transporterer publikum til et sted, hvorfra det meste af

Dubai bliver overskuelig. Efter at den moderne by med sin enorme spredning er blevet landskabeliggjort, har parken fået berettigelse som samlingspunkt for de mest spektakulære kulturarter. Det territorium planlægningen engang udlagde til andægtige spadsereture er blevet grønne af overdådighed, og promenaden gennem landskabet er blevet omformet til joy-rides gennem et urbant begivenhedsrum. 'Park' er med mobilisering og globaliseringsbølgens sidste-øjeblik-anglicisering af rekreationslandskabet nu blevet til 'Kiss and Ride'.

Emirates Towers med Creek Side Parks Snow World i forgrunden

Nye BMWere lanceres i Creek Side Golf Club

Wonder-Sprawl

Øverst i hierarkiet af grønne enklaver ligger golfbanerne, og toppen af toppen i Dubai er uden tvivl de to 18 hulls-baner Dubai Creek Golf og Emirates Golf Club. Dubai Creek Golf's klubhus er med sin prominente placering tæt ved lufthavnen og lige ned til fjorden absolut Golfstatens 'Camp-Utzon' og tilhører sammen med Burj Al Arab og World Trade Center det symbolske regimes celebre triumvirat af landmarks. Dubai Creek Golf og Emirates Golf Club's baner rangerer desuden højt i det globale golfsamfund. De har høstet flere internationale anerkendte priser, og de paradisiske enklaver har adskillige prominente personer i medlemskartoteket. Der hersker en vis ærefrygt omkring dette eksklusive samfund, hvor handicap er en fordel, og gentleman attituden stadig har en rolle at spille. Måske fordi golf er præstationsforbilledet par excellence, for den individuelle økonomiske stræben, et nyt ideal for den selvsikre verdensmands koncentration og selvbeherskelse. Golfspilleren har som karakter både sportsmandens pigsko og forretningsmandens målsøgende gennemslagskraft. Golf er desuden gennemført kontekstkontrol, en symbolsk frigjort adfærd, der kombinerer accept af regler med streng disciplin i en for industrisamfundet helt ny og eksklusiv tidsdimension: sammenblanding af fritid og arbejde – og dermed tidstypisk for den nye økonomis fleksible produktionsformer. Golfbanen er allerede den mest fremgangsrigeste af enklaverne

i den generiske by, og dens topografi er blevet synonym med **wonder-sprawl**. Golfklubberne er om muligt udtryk for, hvad man kan kalde den moderne bys 'Vertikan syndrom'²⁶¹. Ligesom byernes by Rom ikke kan tænkes uden Peterspladsen, kan den nutidige by ikke tænkes uden golf. Golfbanernes på engang indviede og alligevel bredt appellerende greens udgør, trods de ofte usynlige grænser, deres egen orden. De har deres egne regler og er uden omsvøb blevet emblem for et succesfuldt opstigningssamfund for sig selv. Den nutidige by er i den forstand blevet til en by af byer, hvor 'alle veje fører til', men hvor regelteksterne og idealerne for sameksistens er blevet synoptisk sammenstillede i koloner af autonome felter, der godt nok kan læses som sammenhængende struktur, men hvis normative 'midte' er en form for indecent domæne. Ligesom Vatikanet definerer sit eget kodeks, taler de udpartikulerede fællesskaber i den nutidige by nu alle alene deres egen sag, og dermed er **gør-det-selv-kulturen og Jackpot fællesskabet**²⁶² blevet til byens dominante strukturerende grundlag. Tendensen kan selvfølgelig spores på flere niveauer, men golfbanen er i øjeblikket der, hvor slaget i bymæssig forstand bedst iagttages. Antallet af nye spillere på verdensplan er nærmest eksponentielt stigende,²⁶³ og dermed følger massevis af nye drive ranges og greens, samtidig med at golfbanernes andel af de rekreative

261. Peterspladsen i Rom er som bekendt formelt set ikke en integreret del af byen, men en stat i staten.

262. Et fællesskab der sluttes i håbet om at skabe størst mulig gevinst for den enkelte, i modsætning til f.eks. velfærdsmodellen, hvor den enkelte yder, hvad der er muligt, for at holde sammen på værdierne.

263. Orff 2001, s. 336 – 417.

arealer er hastigt stigende. Sideløbende med at golf erobrer større og større andele af det samlede rekreativlandskab, er den moderne bys bebyggelsesmønstre nu også indtrådt i, hvad man må kalde golf æraen. Flere af de nyeste og mest fashionable bebyggelser i Dubai er både fysisk opbygget omkring greens og fra grunden udtænkt som golf-fællesskaber. F.eks. EMAAR Properties' »visionære fællesskab«: The Greens - en fremtidig punktbebyggelse i bydelen Jumeirah, der ifølge salgsbrochuren både »tilfredsstiller din families behov og giver dig den prestige, der ligger i at være lige op ad Emirates Golf Club«²⁶⁴. Eller det nærliggende 25 kvadratkilometer store Emirates Hills, også af EMAAR, hvis første fase på 4 kvadratkilometer, The Colin Montgomerie Golf Course Community har stået klar til indflytning siden efteråret 2002. Bebyggelsen har dels sin egen golfbane, designet af »world champion golfer Colin Montgomerie«, men er samtidig udformet og karakterbestemt som et golfignende terræn. De store villaer har alle udsigt til et kunstigt landskab, hvis topografi og pittoreske beplantning opfylder alle de betingelser, et golf-fællesskab måtte fordr. Grænserne til det omgivne landskab og skellene mellem de enkelte villaers private udsyn er kamoufleret af grønne forskansninger. Indefra ser det ud som om det private råderum er grænseløst, men Emirates Hills er et »gated community' med kontrolleret adgang og 24 timers sikkerhed«.²⁶⁵ Golf er blevet portfællesskabernes universelle master plan, og selvom der ifølge alle tilgængelige statistikker nærmest ikke er nogen kriminalitet i Dubai, er militariseringen af grænsen til omgivelserne nødvendig netop for at afmærke overfor de udenforstående, at golf-samfundet er udtrådt af øvrigheden. Indhegningen garanterer først og fremmest beboerne mulighed for »escape and tranquility«.²⁶⁶ Modernisternes drøm om Unité d' Habitation er blevet til **Habitation d'Armer**. Det befæstede fællesskab.

Som intet andet sted

Med til billedet af denne rent markedsstyrede byudvikling hører også fortællingen om den anden halvdel af konsumsamfundets sekteriske forbruger.²⁶⁷ Parallelt med udbredelsen af den 'grønne' overklasse har EMAAR også udviklet en serie af bebyggelsesplaner, der i markeds-mæssig henseende er målrettet det 'blå

264. "The Greens at Emirates Golf Club" – salgsbrochure, 2002.

265. "Emirates Hills" – salgsbrochure, 2002.

266. Ibid.

267. Douglas 1996.

segment'.²⁶⁸ Foruden The Greens og Emirates Hills har EMAAR designet en række bebyggelser, der har blå som varemærke: The Lakes, The Springs og The Meadows. Bebyggelserne er, som navnene antyder, bundet sammen omkring adgangen til blå rekreative arealer. Det fælles rum er ikke greens, men laguner af lystbådehavne, badebroer og sikre sandstrande. Blå er naturligvis mindst så lige så eksotisk i ørkenen som grønt, og i den henseende er signaturen grundlæggende den samme nemlig luksus. I Dubai er vand principielt en mangelvare, og bylandskabet er derfor konstant truet af udtørring – 'gulning'.²⁶⁹ Kunstvandring er, uanset om resultatet bliver 'grønt' eller 'blå' i en vis forstand samme type investering.

Golfklub og marina er to sider af samme mønt. Dubai Creek Golf har naturligvis tilknyttet en prominent sejlklub, og EMAAR har selvfølgelig en pendant til Emirates Hills - det ekstravagante Dubai Marina. Marinaens 5 ½ kvadratkilometer store område, der får over 1000 såkaldte »waterfront apartments» og bebyggelsen, vil efter planen komme til at rumme en 9 km lang menneskeskabt havnepromenade af parallelforskudt kystlinje i ørkensandet, der er forbundet til havet via en sluseforbindelse

EMAARs Dubai Marina

268. Dahl 1997.

269. Til forskel fra de fleste moderne byer i f.eks. Europa hvor bylandskabet går i 'grønt' – men pointen som følger er den samme. Naturen og det andet er blevet 'blå'. Havet er civilisationens nye horisontale grænselinje.

ved Sheraton Jumeirah. At markedet for luksusbyggerier er differentieret kan næppe overraske, det i bymæssig sammenhæng interessante er, at 'det blå' tilsyneladende har overtaget rollen som markør af byens grænse. Ligesom The Palm har rykket paradiset ud i havet, er disse indenlandske Floridabebyggelser udtryk for, at den moderne by på grund af sammensmeltningen af by og landskab ikke længere har en konstituerende grænse mod landskabet hverken internt eller eksternt, men ser havet 'det blå' som den spredte bys eneste reelle modvægt. Urbanitetens tærskel og den moderne kulturs frontier har nu nået kysten. Aldrig har der været rettet så megen opmærksomhed mod byens 'waterfront' og aldrig har det været mere oplagt at bygge en marina midt i ørkenen. Det Dubai Marina og alle de andre waterfront bebyggelser ifølge salgssloganet kan tilbyde »*som intet andet sted*»²⁷⁰ kan, er en ny horisont, drømmen om den frie adgang til hele klodens ocean af naturlighed og samtidig en klar profil midt i den sandstorm af forskelsløshed som Dubais moderne byområder forgæves kæmper imod. Selvom bioteknologien har udviklet græssorter til golfbaner, der kan dyrkes i saltvand, vil den moderne bys greens, uanset hvor kunstfærdigt naturlige de end måtte virke, aldrig kunne redefinere den historiske kant, der satte en forskel og gjorde byen til en integritet under 'andethedens' synsvinkel. Ligesom den nøje tilrettelagte udsækning i Villa Savoyes taghave for industrisamfundet var sindbilledet på det moderne menneskes natursyn, er akvariet blevet den postmoderne kulturs nye vindue mod naturen. Disneyland har sejret over det uhjemlige - spektaklet er flyttet til Sea World.

Oaser af frie ideer

Få hundrede meter fra byggepladsen der engang skal blive til Dubai Marina ligger det Amerikanske Universitet. Fra E11 motorvejen, der løber parallelt med kystlinjen lidt over én kilometer inde i ørkenen og skiller Emirates Hills og Emirates Golf Club fra Marinaen, ser man direkte ind over universitetets campusområde. For enden af den enorme parkeringsplads, der vender ud mod motorvejen, anes et strålende hvidt bygningsanlæg i 'Washington stil', og mod syd lige før Golf Course Interchange no. 5 står en art-deco-replika bygning komplet monteret med Hard Rock Cafe globus på taget og markerer vesterlændingenes åndelige tilstedeværelse i Al Sufouh bydelen. Universitetet er den enklave, som stærkest skiller sig ud fra det ellers dominante normsæt af arabisk tilpasset byggestil. Alle andre steder i Dubai

270. EMAARs salgsbrochure "Like No Other Place", for Dubai Marina, 2002.

er kulturinvasionen enten neutraliseret som »international« eller assimileret i den håndhævede tradition ved hjælp af særlige optiske filtre, der omformer alt til en slags arkitektonisk nysprog med en ubestemmelig mellemøstlig accent. De to enestående bygninger er undtagelserne, der bekræfter reglen om, at alle stilarter skal oversættes til det virtuelle lokalsprog ved hjælp af et vagt defineret reglement, der minder om noget i retning af en global-grammatisk 'ejefalds-finte'.²⁷¹ Selv de skandinaviske villaer ude på palme øen har en umiskendelig arabisk udstråling. Det eneste, som i realiteten styrer de markeds kræfter, der behersker Dubais fysiske bylandskab, er i virkeligheden denne symbolske politik, der garanterer byens visuelle enhed gennem en form for åben arabisk massesymbolik.²⁷² Selv om kontrollen med den symbolske kulturinvasion er forholds liberal, er der ingen tvivl om kursen under DICTATORSHIP OF THE EYE©.²⁷³ Udviklingen er, hvis den ikke lige skyldes Sheikens direkte visionære mellemkomst, altid nøje afstemt i forhold til den kulturelle kanons veto mod »Public Display of Affection«, PDA.²⁷⁴ Fri 'dress code' og accepten af individuelle materielle udtryksformer i Dubai er underlagt en positiv fortolkning af PDA regulativet - om at ingen gestus må være alt for opslugt af egne fornemmelser, eller give udtryk for upassende attituder - der kan oversættes til **Public Display of Affinity**. Tilhørsforhold under æstetisk underkastelse. Det eneste domæne, der ikke er kontrolleret på denne måde, og den eneste type kulturinvasion, som ikke umiddelbart kan styres via PDA-systemets selvovervågning, er den elektroniske. Internettet og de internationale nyhedsmedier sætter selv dagsordenen, og indbyggerne i Dubai har fri adgang til informationsstrømmen, fordi byens økonomiske dynamik i udpræget grad bygger på afkastet fra de nye kommunikationsteknologier. Dubai står som informations- og netværkssamfund derfor overfor en indre konflikt. På den ene side skal økonomien kunne fungere på frie betingelser for at sikre fortsat vækst, på den

anden side er myndighedernes kontrol med det symbolske rum et af den post-politiske stats mest magtpåbyggende anliggender. Dubais løsning på videnssamfundets krav om »**No Limits... No Boundaries**«²⁷⁵ har derfor været indførelsen af en privilegeret zone for økonomisk frihed under politisk ansvar - den såkaldte »Dubai Technology, Electronic Commerce and Media Free Zone, TECOM«²⁷⁶ bestående af Dubai Internet City, Dubai Media City og Dubai Ideas Oasis. Den repressivt tolerante strategi går i sin

271. Fænomenet kan bedst illustreres 'omvendt' med den kendte grammatiske fejl: »Han tog hans hat og gik sin vej« - hvor grammatikken fortryller tilhørsforholdet samtidig med, at genstanden næsten ubemærket følger sin nye herres veje.

272. Canetti taler om, at massesymbolet er nationalstatens egentlige definitions kriterium. Canetti 1996, s. 223.

273. Koolhaas mfl. 2001a, s. 705.

274. Det er almindeligt på amerikanske campusområder at finde sådanne PDA forbud mod kærtegn, kysseri og lign.

275. "Expressions" - (Media City's Magazine promoting creative expression for the community) September/October 2002, s. 4.

276. "Freedom to Create" reklame- og informationsbrochure for Dubai Media City, 2002.

enkelthed ud på, at bemyndige de grænseoverskridende medier med en total skattefrihed, der garanterer, at talestrømmen holder sig inden for rammerne af »ansvarlighed og nøjagtighed«.²⁷⁷ Eller sagt med andre ord, hvis informationsstrømmen bliver 'uansvarlig', eller virksomhederne mister deres fornemmelse for 'træfsikkerhed', er det automatisk slut med skattefriheden, og det er et argument, som de private informations- og medievirksomheder tilsyneladende respekterer. I al fald er tilstrømningen til det nye firkløver af »vidensøkonomiske økosystemer«,²⁷⁸ som universitetet, ide-oasen, internetbyen og mediebyen til sammen udgør, stor. Over 500 medieselskaber, her i blandt CNN, Reuters, MBC og Sony Broadcast, er flyttet ind i Mediebyen, og i Internetbyen bor nu bl.a. Microsoft, Oracle, HP, IBM, Compaq, Siemens, Cannon, Sony Ericsson etc., og boligerne til de mere

Dubai Internet City - i 'Windows' brochure

277. Ibid.

278. "@ - Dubai Internet City" brochure, 2002, s. 4.

»TAKE SCENE« - urbanisme uden arkitektur. Dubai Media City

end 5500 vidensarbejdere er under opførelse. Det sidste skud på stammen er den kommende Knowledge Village. »*Et pulserende, forbundet læringsmiljø, der vil udvikle regionens talentmasse og accelerere udviklingen af vidensøkonomien*«. ²⁷⁹ De fire eksisterende enklaver ligger side om side i en kvadreret plan på omtrent fire gange 200 ha. Internetbyen i nordøst og Mediebyen i det sydvestlige hjørne er begge figurligt orienteret indad mod haveanlæg med kunstige søer. Bebyggelserne er i hovedtræk identiske, en korona af overdækkede parkeringspladser indrammer de modernistiske glasblokke. Mediebyens tre nuværende hovedbygninger minder om store wide-screen TV, med glatte skærm-lignende facader ind mod søen og udadvendte bagsider der arkitektonisk signalerer plug-in, aktivitet og billedbehandling. Internetbyens domiciler er mere abstrakte. En stofløs hinde af blåsort spejlglas giver de fire kasser en gådefuld råolie-tung udstråling af teknologisk blackbox, der tavst beretter om informationsfundets fravær af materialitet og repræsentativ fysiognomi i forhold til den arkitektoniske tradition. Informationsfundets bymæssighed er stadig et diffust fatamorgana, en flimrende spejling, der godt nok gør det muligt at se industrisamfundet på afstand men ikke selv har taget plads i det rum, hvor planlægningen og arkitekturen agerer. Selvom videns- og netværkssamfundet tårner sig op i Dubai, er det endnu ikke muligt at afgøre, hvilke arkitektoniske konstruktionstyper der anvendes inde bag ved glasskærmen, og hvilken fysisk kontur den nye by vil antage.

279. Jf. <http://www.dubaicityguide.com/specials/kv.htm> (besøgt 29-01-2003)

Sheik Zayed Road

Tyve kilometer fra den nye vidensby i den nordlige ende af E11 motorvejen, mellem interchange no. 1 og den store rundkørsel ved World Trade Center, ligger Dubais modernistiske showcase. Den tre kilometer lange vejstrækning er byens 'Little Manhattan', hvor de internationale finans- og handelsrepræsentationer står linet op i en form for postmoderne Wall-Street-kulisse. En enkelt række skyskrabere på hver side af den ottesporede Sheik Zayed Road tegner den symbolske graf for byens himmelstræbende økonomi og danner samtidig en form for monumental byport i det ellers flade byområde. Potemkinkorridoren består foruden det halvfjerds-er-monolitiske World Trade Center af flere karakteristiske højhusbyggerier, bl.a. de over 300 meter høje Chicago-style tvillingetårne Emirates Towers, det halvt så høje men til gengæld firtårnede og neogotiske Fairmont Hotel, det Big Ben inspirerede smykketårnagtige beboelsestårn The Tower på 243 meter og det 40 etagers thai-gestikulerende Dusit Dubai. Den dobbelte række af højhuse er set fra de rigtige vinkler en imponerende manifestation af godshandlens stabelæstetik, men bevæger man sig uden for skylinjens indre tunneleffekt og ud i det omgivne postindustrielle bylandskab, får de to spejlglaserede skillevæge en meget spinkel konsistens. Fyrre meter fra opstillingens midterlinje og lige uden for kanten af de franske havebånd tynde idyl ²⁸⁰ forvandles sceneriet til en næsten surreel tilstand, der til forveksling minder om en arkitektonisk rekonstruktion af de maleriske kvaliteter i »Den paranoid-kritiske bys yderkvarterer«. ²⁸¹ Tårnrækken er sikkert tænkt som repræsentant for Dubais Central Business District dets CBD

Potemkinkorridoren Sheik Zayed Road med The Twins »Emirates Towers«

280. Orff 2001a, s. 383.

281. Salvador Dalí's maleri fra 1936. Den surreelle dimension i Dubais bylandskaber illustreres bl.a. i Sergei Yatsenko "Modern Spirit of Dubai" postkortserie. (se illustration på sidste opslag).

og varemærke for den højtprofilerede økonomi, men tegnet er også - om end ufrivilligt - blevet et »Nostalgisk ekko«²⁸² fra dengang byens kraft metaforisk lod sig måle i højden. Den symbolstærke konstruktion kanaliserer et billede af byen, der mest af alt hører den spirende industrialisme til, og sceneriet karikerer næsten den modernistiske vision om byen som et heldigt sammentræf af ophøjet ingeniørkunst og videnskabelig rationalisme.²⁸³ Højhussilhuetten langs Sheik Zayed Road er allerede før sin færdiggørelse blevet et historisk yderkvarter set i forhold til de nye agglomerationer af netværkssamfund, der ligger længere ude ad samme vej. Den nye økonomi har endnu ikke fundet adækvate fremtrædelsesformer, der arter sig som fikspunkt - men ligesom hos Dali fornemmes 'det nye' tydeligt gennem de gamle symbols metamorfose, og det kendte gadebilledes ominøse forvandling fra rumlighed til skalkeskjul.

En paranoid parallel - Dalis »forstadskvarterer« og Sheik Zayed Road

282. »Nostalgisk ekko« er titlen på Dalis maleri fra 1935 hvis gentagelsesmotiv optræder som detalje i »Den paranoid-kritiske bys forstadskvarterer«. Se Maddox 1990, s. 52.

283. Relph, E.C. 1987.

Punkt nedslag i Junk Space de Luxe

Punkt nedslagene og den hyper(kon)tekstuelle læsning af Dubais bymønstre illustrerer, godt nok in ekstremum, hvordan den globaliserede postindustrielle by principielt antager karakter af spilleplade - en form for **bingo urbanisme** eller opportunt felt - der styres af eksterne økonomiske dynamikker, og holdes sammen af importerede landskabsprincipper og mobilitetsfremmende strukturer. Byens fysiske infrastrukturer, internettet og andre mediebarne kommunikationsformer er sammen med rummets kulturelle atmosfære blevet en af de væsentligste lokaliseringfaktorer. Der er blevet åbnet op for underholdning, efter at den bureaukratiske statsplanlægning har måttet overgive styringen af byudviklingen til markedskræfterne. PDA, æstetisk ensretning og selvkontrol under økonomisk frihed er de nye overordnede styringsprincipper.

I Dubai er staten en privat forretning, så det offentlige rum er pr. definition privat. Civilsamfundet har derfor fundet sammen i befæstede funktionsenheder og spillesamfund af **Jackpot fællesskaber**. Majoriteten af ex-pats ikke er borgere men forbrugspatrioter - SimCities Citoyen simulations. Infrastrukturens overskudslandskaber er blevet til udviklingens symbolske omdrejningspunkter, og øjeblikket i det bevægede epos om den statskapitalistiske bystat.

De rumlige analyser af Dubais bylandskaber viser desuden, at den post-industrielle by trods den klare zoning ikke bør forstås som et territorium af produktionslandskaber. Den globaliserede bystat er i høj grad blevet et konsumdomæne, der er en hybrid af industrisamfundet og den polycentriske model men samtidig overskrider den kendte topologiske stedsfortåelse, fordi hovedparten af dens lokaliteter formes tematisk som krontoper - tidssteder. Bylivet forsøges ikke længere behersket via rummet men manipuleres af et marked, der former livet i byen som stil. Byen er i den forstand blevet selvrefleksiv og som **The City of The Image** underlagt globale markedsføringsprincipper. De nye urbanitetsformer har erstattet den gamle enhedsfigur 'byen' med **expoiseringens** mallificerede 'byer-i-byen', og arkitekturen er derfor tendentielt blevet et Brand, der har løsnet sin forbindelse til stedet som loci, og som følge heraf opererer i en ny territorial sammenhæng: **Genius Logo**.

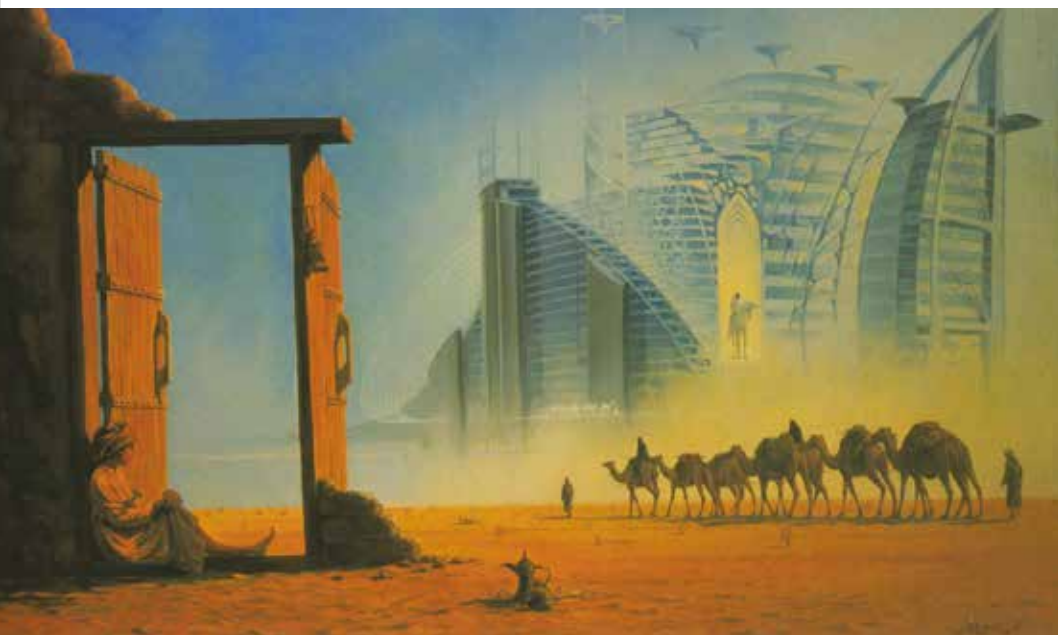
I det nye bymæssige plot er fortid og fritid blevet parallelle forbrugssfærer, der for længst er standardiseret. Byudviklingen styres som et scriptet space, og princippet har nu indhentet fortiden med tilbagevirkende kraft. Fortiden og historien er blevet til fakelore. Ophavsmyten er blevet hægtet på den rivende udvikling og iscenesættes som udviklingstriumfens ground zero. Samtidig med

at det egenskabsløse er blevet den nutidige bys vernakulære udtryk, står de historiske byrums universelle fremtid allerede under **Lyon's-club-urbanismens** protektorat.

Autenticitet er blevet et spørgsmål om konstant fortolkning, og den globaliserede bystat må derfor forstås introvert. Der eksisterer ikke længere noget 'udenfor', urbaniteten er blevet en kontinentaltilstand og det 'blå' er blevet urbanitetens nye (water)frontier.

Dubai er et ekstremt eksempel på globaliseringens betydning for byen, men forhåbentlig kan casens nye begreber om: **benchmark, Benetton idealisme, bingo urbanisme, citroyen simulation, Habitation d'Arme, EXPOisering, Genius Logo, implanted heritage, Lyon's-Club-Urbanisme, SimCity, The City of the Image og wonder-sprawl** - bruges som spatiale, kulturelle og politiske forståelsesfragmenter til at kortlægge og analysere den nutidige by som i stigende omfang påvirkes af globaliseringens kræfter.

Postmoderne surrealisme - Sergei Yatsenkos »Spirit of Dubai«
Højt til hest ses Sheiken med sin karavane af moderne oppakning

Litteratur:

- Anderton, Frances:** "YOU ARE HERE" Phaidon, London 1999.
- Banham, Reyner:** "Los Angeles – the architecture of Four Ecologies", University of California Press, London 2001.
- Benjamin, Walter:** "Kunstværket i dets tekniske reproducerbarheds tidsalder", i Kultur & Klasse, 22. årg. Nr. 1, 1994.
- Bauman, Zygmunt:** "Fællesskab – en søgen efter tryghed i en usikker verden", Hans Ritzels forlag, København 2002.
- Catwin, Bruce:** "Drømmespor", Samlerens Forlag, København 1996.
- Canetti, Elias:** "Masse og magt I", Rævens Sorte Bibliotek, Forlaget Politisk Bibliotek, København 1996.
- Careri, Francesco:** "Walkscapes – Walking as an aesthetic practice", GG, Barcelona 2002.
- Castells, Manuel:** "The information Age, Society and Culture. The Rise of the Network Society", Blackwell, Oxford 1996.
- Certeau, de Michel:** "The Practice of Everyday Life", University of California Press, Los Angeles, 1988.
- Cosgrove, Denis:** "Taking Measures of America", in Taking Measures Across the American Landscape, Yale University Press, London, 1996.
- Dear, M. & Flusty, S.:** "The Postmodern Urban Condition", Spaces of Culture, City – Nation – World. Featherstone & Lash (ed), Sage, London 1999.
- Diken, B. & Laustesen, C. B.:** "Indistinktion", Distinktion nr. 4, Århus 2002.
- Douglas, Mary:** "Thought Styles – critical essays on good taste", Sage Publications, London 1996.
- Giddens, Anthony:** "Modernitet og selvidentitet", Hans Reitzels Forlag, København 1996.
- Heidegger, Martin:** "Tænke bygge bo" (1951), i Sproget og ordet, Kasper Nefer Olsen (red.), Hans Reitzels Forlag, 200?
- Klein, Naomi:** "No Loge, Mærkerne·Magten·Modstanden", Klim, Århus 2001.
- Koolhaas, Rem:** "The Generic City", S,M,L,XL, Monacelli Press, New York 1995.
- Koolhaas, Rem et al.:** "Glossary" in Pearl River Delta, Project on the city I, TACHEN Köln 2001.
- Leong, Sze Tsung:** "Gruen Urbanism" in Harvard Guide to Shoppings, Project on the City 2, TACHEN Köln 2001.
- Lynch, Kevin:** "The Image of the City", The MIT Press, Cambridge, Mass, 1960.
- Maddox, Conroy:** "Salvador Dali, 1902-1989, Excentriker og geni" Taschen, Köln 1990.

- Metz, Tracy:** "FUN – Leisure and Landscape", Nai Publishers, Rotterdam 2002.
- Nielsen, Henrik Kaare:** "Klassiske bestemmelser af offentlighed", Kritisk teori og samtidsanalyse, Aarhus Universitetsforlag 2001.
- Nielsen, Tom:** "Urban offentlighed mellem konformitet og frisættelse", Distinktion, nr.4, 2002.
- Orff, Kate:** "Landscape, Zhuhai" in Pearl River Delta, Harvard Project on the city I, TACHEN, Köln 2001.
- Relph, E.C.:** "The Modern urban Landscape", John Hopkins University Press, Baltimore 1987.
- Roberts, Gwilym & Fowler, David:** Built on oil, Ithaca Press, Berkshire 1995.
- Sennett, Richard:** "Growth and Failure: The New Political Economy and its Culture", Spaces of Culture, City – Nation – World. Featherstone & Lash (ed), Sage, London 1999.
- Sousa Santos, Bonaventura de:** "Towards a Multicultural conception of human rights", Spaces of Culture, City – Nation – World. Featherstone & Lash (ed), Sage, London 1999.
- Toorn, Roemer van:** "Dirty Details" in Archis, no.3 July/August 2001
- Thyssen, Ole:** "Luhmann og sporten", Distinktion nr. 1, 2000.

Andre kilder:

- Tygstrup, Frederik:** "Byens Korontop" upubliceret paper, København 2003.

Elektroniske kilder:

- <http://www.dubaicityguide.com/specials/kv.htm>
- http://www.uaeinteract.com/uaeint_misc/pdf/English/Infrastructure.pdf
- <http://www.waficity.com/insight/index.htm>
- <http://www.dubaifestivalcity.com/philosophy.html>
- http://www.godubai.com/dss2002/wns1.asp?article_id=2002/PKM%2388
- <http://www.muslimedia.com/archives/oaw02/dubai-damn.htm>
- http://www.afwebadmin.com/futtaimwatches/new/details_press.asp?id=860
- <http://www.stars.com/art/101757501715460.htm>
- <http://www.dubaifestivalcity.com/press15.html>
- <http://www.dubaicityguide.com/specials/eguide.htm>
- <http://www.dubaiairport.com/>
- <http://www.dubaicityguide.com/specials/palmisland.htm>
- <http://www.gulf-news.com/Articles/print.asp?ArticleID=24432>
- <http://www.gulf-news.com/Articles/print.asp?ArticleID=39291>
- <http://www.gulf-news.com/Articles/print.asp?ArticleID=32170>
- <http://www.gulf-news.com/Articles/news.asp?ArticleID=33696>